

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Alina KEINIENĖ

**PREVENCIJOS ORGANIZAVIMAS RIZIKOS GRUPĖS VAIKAMS
PER POPAMOKINĘ VEIKLĄ: KAIMO IR MIESTO MOKYKLŲ
LYGINAMOJI ANALIZĖ**

Magistro darbas

Šiauliai, 2010

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Alina KEINIENĖ

**PREVENCIJOS ORGANIZAVIMAS RIZIKOS GRUPĖS VAIKAMS
PER POPAMOKINĘ VEIKLĄ: KAIMO IR MIESTO MOKYKLŲ
LYGINAMOJI ANALIZĖ**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, švietimo vadyba (NŠV-8)**

Teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas:

Magistro darbo autorius
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Alina Keinienė

Prevencijos organizavimas rizikos grupės vaikams per popamokinę veiklą: kaimo ir miesto mokyklų lyginamoji analizė

Magistro darbas

Šiame socialinių mokslų studijų magistro darbe lyginamuoju aspektu yra nagrinėjamos kaimo ir miesto rizikos grupės mokinių prevencijos organizavimas per popamokinę veiklą.

Tyrimo tikslas - palyginti kaimo ir miesto mokyklų prevencijos organizavimą rizikos grupės mokiniams (kurie nelanko mokyklos) per popamokinę veiklą.

Suformuluotos rizikos grupės mokinių mokyklos ir popamokinės veiklos nelankymo problemos, taip pat su kokiais sunkumais susiduria pedagogai organizuodami prevencinę veiklą. Darbe išanalizuoti įvairių Lietuvos ir užsienio autorių teoriniai ir praktiniai tyrimai.

Išanalizuota kokią įtaką rizikos grupės mokiniams turi gyvenamoji aplinka. Įvertinta kokią integracijos naudą turi komandinis darbas rizikos grupės mokiniams.

Išanalizuota kokias vertybes turėtų deklaruoti klasės auklėtojas popamokinėje veikloje.

Pateikta kaip organizuoti prevencinį ugdymą rizikos grupės mokiniams.

Magistro darbe atlikta Lietuvos Respublikos teisės aktų reglamentuojančių prevencijos ir popamokinės veiklos analizė.

Suvedus gautus rezultatus paaiškėjo, kad dauguma pedagogų remiasi Švietimo ir mokslo ministerijos parengta koncepcija. Tarp miesto ir kaimo tipo mokyklų esminių skirtumų nerasta.

Alina Keinienė

Organisation der Vorbeugung des Risikos für die Kinder während der Aktivitäten nach der Schule: ländlichen und städtischen Schulen in der vergleichenden Analyse.

Masterarbeit

Dieser Master of Social Sciences an der Bezugspunkt ist die Frage der ländlichen und städtischen gefährdet Schüler außerschulische Aktivitäten innerhalb der Organisation zu verhindern.

Ziel der Umfrage - die ländlichen und städtischen Schulen im Vergleich zu der Organisation in Gefahr Studenten (die nicht zur Schule, zu verhindern) während außerschulischen Aktivitäten.

Formuliert in Gefahr von Schule und außerschulischen Aktivitäten der Besucherzahlen Probleme sowie die Schwierigkeiten bei der Organisation von Erziehern Prävention konfrontiert. Das Papier analysiert verschiedenen litauischen und ausländischen Autoren theoretische und praktische Forschung. Wir analysierten die Auswirkungen des Risikos für die Studierenden Lebensumfeld. Die geschätzten Vorteile der Integration von dem, was Teamarbeit in Gefahr Studenten.

Die Analyse, welche Werte sollten in der Klasse Nachhilfelehrer nach der Schule Aktivitäten deklariert werden.

Bei Fragen zur vorbeugenden Erziehung in Gefahr Studierenden zu organisieren. Master Arbeit litauischen Rechtsvorschriften für die Prävention und nach der Schule Aktivität Analyse durchgeführt.

Nach Einrichtung der Ergebnisse zeigte, dass die Mehrheit der Lehrer ist auf der Grundlage des Ministeriums für Bildung entwickelte das Konzept. Zwischen städtischen und ländlichen Schulen geben signifikanten Unterschiede gefunden wurden.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. TEORIJS ANALIZĖ	8
1.1 Rizikos grupės mokinių neigiamo elgesio analizė.....	8
1.1.1 Rizikos grupės vaikų sampratos analizė.....	8
1.1.2 Mokyklos nelankymo priežasčių analizė.....	9
1.1.3 Gyvenamosios vietos įtaka rizikos grupės mokiniams.....	11
1.1.4 Integracijos nauda rizikos grupės mokiniams komandinio darbo sistemoje.....	12
1.2 Mokyklose ugdomos popamokinės veiklos analizė.....	16
1.2.1 Popamokinė veikla Lietuvos švietimo dokumentuose.....	16
1.2.2 Popamokinės veiklos organizavimas.....	19
1.2.3 Pagrindinių vertybių ugdymas popamokinėje veikloje	22
1.2.4 Klasės auklėtojo popamokinės veiklos organizavimas.....	24
1.3 Prevencijos organizavimas rizikos grupės mokiniams.....	27
2. METODOLOGIJOS ANALIZĖ.....	32
2.1 Metodologinės nuostatos ir tyrimo instrumentas.....	32
2.2 Tyrimo kontingentas.....	32
2.3 Tyrimo etapiškumas.....	33
2.4 Statistinio duomenų apdorojimo metodikos pagrindimas.....	33
3. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ.....	35
3.1 Pedagogų demografinė analizė.....	35
3.2 Rizikos grupės mokiniai pedagogų požiūriu.....	35
3.3 Pedagogų popamokinės veiklos organizavimas rizikos grupės mokiniams.....	39
IŠVADOS.....	55
REKOMENDACIJOS.....	57
LITERATŪRA.....	58
PRIEDAI	

IVADAS

Tyrimo problema ir aktualumas

Popamokinio ugdymo problemos nėra naujas reiškinys. Popamokinio ugdymo metu galima įgyvendinti daug reikalingų uždavinių – užimti mokinius po pamokų, apsaugoti juos neigiamos įtakos gatvėse, suteikti papildomų žinių ir įgūdžių, įtraukti į visuomenės svarbių problemų sprendimą ir kt.

Tyrimais nustatyta, jog dalyvaujantys mokiniai popamokinėje veikloje geriau geba įvertinti tiek save, tiek bendraamžius, tik mokytojus bei tėvus. Tokie mokiniai rečiau praleidžia pamokas, mažiau linkę įsivelti į peštynes su kitais mokiniais.

Pastebėta, kad dalyvavimas popamokinėje veikloje gali padėti mokiniams visapusiškai tobulėti. Tiek lietuvių tiek ir užsienio autoriai (Dapkienė S. Ramaneckienė I. Vaitkevičius J Benard Farmer, Owen), kurie tyrinėja šias problemas, teigia, kad labai svarbu atkreipti dėmesį, jog daug lemia ir šios veiklos organizavimas.

Šiuolaikiniam pedagogui iškilusi būtinybė mokyti ugdytinius suvokti šiuolaikinio pasaulio kaitos dėsnius, išugdyti kritinio mąstymo ir savarankiško apsisprendimo bei vertybių pasirinkimo gebėjimus. Pedagogų ir mokinių santykiai turi būti humaniški ir paremti partnerystės idėjomis. Pažymėtina, jog popamokinė veikla taip pat gali būti panaudojama siekiant tokio pedagogų ir mokinių bendravimo. Mokykla tampa viena iš svarbiausių veiksnių, kad būtų mažinamas rizikos grupių mokinių skaičius.

Neabejojama, kad popamokinė veikla atlieka ir prevencinę funkciją. Kaip teigia dauguma autorių, (Kvieskienė Leliūgienė) kurie seniai nagrinėja rizikos grupės mokinių problemas, kad popamokinė veikla yra viena iš pirmųjų prevencijos būdų, tačiau kaip teigia oficiali statistika rizikos grupės mokinių skaičius nemažėja, o atvirkščiai didėja, tai kažkur yra daromos ugdymo klaidos. Manau, kad pirmiausia reikia išsiaiškinti ar gerai organizuojama popamokinė veikla.

Socialinių problemų prevencijai nepakanka vaikus ir visuomenę tik informuoti kuriuo nors klausimu, nes priimta informacija pati savaime nenulemia elgesio. Todėl svarbu ugdyti vaikų gebėjimą ir pasirengimą atsispirti socialiniam spaudimui, suvokti ir įveikti psichologines problemas, kurios ateityje gali priartinti prie žalingo ir nederamo elgesio.

Teoriškai šios problemos labai lengvai išsprendžia, tačiau praktiškai nėra taip lengva. Jau daugelį metų mokslininkai iš Lietuvos ir užsienio nagrinėja šias problemas

Užsienio ir lietuvių mokslinių darbų autoriai vienu ar kitu aspektu nagrinėja mokyklose vykdomą prevencinę veiklą. Daugėja tyrimų apie tai, kaip jaunimas sėkmingai įveikia aplinkos keliamą riziką ir iššūkius (Benard, 1991; Farmer, Owen 1995; Natorp, 2006) ir daugelis kitų. Pastaraisiais metais Lietuvos mokslininkai – (Adaškevičienė, Baltrušaitienė, Ušparaitė, Žvirdauskas, Tarnauskas, 2005; Barkauskaitė,

2001; Ignatavičienė, Žukauskienė, 1999) taip pat nemažai domėjosi rizikos grupės mokinių problemomis, tokių vaikų integravimo į visuomenę būdus.

Mokslininkai neformalųjį ugdymą nagrinėja socializacijos kontekste (Barkauskaitė, 2001; Kvieskienė, 2000, 2003, 2005; Juodaitytė, 2003, 2007), analizuoja jo formas ir būdus (Dapkienė, 2000; Ramaneckienė, 2002; Ratkus, 2000).

Tyrimo tikslas – palyginti kaimo ir miesto mokyklų prevencijos organizavimą rizikos grupės mokiniams (kurie nelanko mokyklos) per popamokinę veiklą.

Tyrimo uždaviniai:

- Išanalizuoti kryptingai pasirinktus mokslinės ir publicistinės literatūros šaltinius, siekiant atskleisti prevencijos organizavimo galimybes rizikos grupės mokiniams per popamokinę veiklą.
- Išanalizuoti įvairius teisės ir socialinę apsaugą reglamentuojančius dokumentus.
- Išsiaiškinti ar pedagogai naudojami sukurta Švietimo ir mokslo ministerijos neformalaus ugdymo koncepcija.
- Nustatyti, ar pedagogai organizuodami popamokinę veiklą remiasi vadybinėmis funkcijomis.
- Atlikti pedagogų apklausą.
- Išanalizuoti gautus empirinio tyrimo duomenis.
- Palyginti miesto ir kaimo mokyklų gautus duomenis.
- Pateikti išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo objektas – pedagogų nuomonė apie prevencijos organizavimą pagal gyvenamąją vietovę rizikos grupė mokiniams per popamokinę veiklą.

Tyrimo hipotezė – dauguma pedagogų teigiamai vertina popamokinės veiklos organizavimą rizikos grupės mokiniams ir mano, kad tai pirminė prevencija.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės ir publicistinės literatūros analizė. Taikant mokslinės ir publicistinės literatūros analizę, siekiama išanalizuoti teorinę medžiagą.
2. Anoniminė respondentų apklausa raštu. Siekiant identifikuoti tikrąją situaciją ir gauti, kuo tikslesnius tyrimo rezultatus.
3. Statistinė gautų duomenų analizė, atliekama statistiniu paketu socialiniams mokslams – SPSS.
4. Grafinis rezultatų pateikimas

1.1 Rizikos grupės mokinių neigiamo elgesio analizė

1.1.1 Rizikos grupių vaikų sampratos analizė

Pastaruoju metu labai dažnai rašoma, kalbama apie rizikos grupės vaikus. Tokių mokinių atsiradimas yra didžiulė visuomenės problema. Teoriniu pagrindu ši aktuali problema sprendžiama pakankamai lengvai, tačiau praktiškai ją kol kas išspręsti beveik neįmanoma UNISEF (1997).

Mokslinėje literatūroje, kalbant apie rizikos grupės mokinius, vartojamos ir kitos sąvokos: sunkiai auklėjami, socialiai neprisitaikantys vaikai, elgesio sutrikimų turinys vaikai. G. Kvieskienė (2000) teigia, jog „įvardydami vaikus, kaip rizikos grupės atstovus, dažniausiai suprantame:

1. Vaikus, kurie konfliktuoja su bendraamžiais ir suaugusiais;
2. Nežino, ko patys nori, ir pareiškimai kitiems atviras ir paslėptas pretenzijas;
3. Probleminius pedagoginio auklėjimo prasme vaikus;
4. Nepažangius moksle vaikus.“

S. Ignatavičienė ir R. Žukauskienė (1999) apžvelgusios literatūrą suskirstė, kokios problemos iškyla su rizikos grupės mokiniais mokykloje ir pateikė tokius mokinių bruožus:

- Šie vaikai dažniausiai būna nedrausmingi, nemandagūs, įžūlūs su suaugusiais, nes namuose nėra išmokę deramai elgtis.
- Vaikams būdingas nepasitikėjimas savimi, dėl to jie labai greitai įsižeidžia, reaguoja į kiekvieną suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) ar bendraamžių pastabą keiksmožodžiais, muštynėmis, įvairiais užgauliojimais arba tiesiog pabėgimu iš klasės.
- Šie vaikai dažniausiai jaučia baimę, nerimą, yra nervingi. Tai verčia juos ieškoti stiprių draugų, lyderių, kurie gali juos apginti nuo įvairių pavojų.
- Vaikų kalba dažniausiai primityvi, žodynas skurdus, kalboje jie vartoja daug keiksmožodžių, dažnai grasina savo bendraamžiams, erzina ir pravardžiuoja vieni kitus.
- Šie vaikai turi įvairų mokymosi sunkumų, sunkiai sukaupia dėmesį, nesugeba ilgesnį laiką intensyviai dirbti, greitai pavargsta ir išsenka, todėl suformuoja neigiamą mokymosi motyvaciją jie praleidinėja pamokas arba visai nustoja lankyti mokyklą.
- Šie vaikai linkę meluoti, apgaulinėti, dažnai išsigalvoja nebūtų dalykų, kad išsisuktų nuo bausmės arba sukeltų gailėstį ir užuojautą, gautų vienokios ar kitokios naudos. Jie gali meluoti, norėdami nuslėpti šeimos problemas, pateisinti savo tėvų netikusį elgesį, norėdami patys išsisukti nuo bausmės ir pan.
- Jie gana gerai orientuojasi įvairiose socialinėse situacijose, yra apsuokrūs, aktyvūs, sugeba numatyti, kaip galima sukelti suaugusiųjų gailėstį ir užuojautą, išprašyti pinigų ar gauti kokios nors

naudos.

- Šiems vaikams būdingas interesų siaurumas. Pagrindinė vertybė gyvenime, jų požiūriu, yra pinigai, todėl visos jų pastangos ir mintys nukreiptos į tai, kaip ir iš kur jų gauti. Gatvės vaikai gerbia ir vertina vienas kitą tik pagal tai, kiek kuris gali elgetaudamas ar kokiais būdais įsigyti pinigų. Tai stumia vaikus į nusikalstamą veiklą.

- Jie nepasitiki suaugusiais, labai įtarūs, greitai pastebi tikrąsias suaugusiųjų nuostatas, negerbia ir niekina pedagogus, jaučiančius tik gailėstį ar panieką tokiems vaikams.

- Vaikai yra nestabilios psichikos, nesugeba valdyti savo emocijų, greitai supyksta ir dėl to gali būti labai agresyvūs, visada pasiruošę pulti arba gintis nuo užpuolėjo.

Kaip teigia M. Barkauskaitė (2001) toks neigiamas elgesys labai pastebimas mokyklose. Dažnai rizikos grupės moksleiviai turi ne vieną kurį požymį, o keletą, todėl tas labai apsunkina mokyklos bendruomenės darbą. Л. И. Божович (1995)mano, kad mokykla turi ieškoti alternatyvių būdų kaip rizikos grupės vaikus įtraukti į visuomenės gyvenimą. Pirmas žingsnis turėtų būti, tokių vaikų įtraukimas popamokinę veiklą.

Nemažai svarbu išsiaiškinti rizikos grupės vaikų apibrėžtį, o taip pat kas ir kaip turi ir gali suteikti pagalbą tokiems vaikams.

Vienas iš pagalbos būdų ir yra popamokinės veiklos organizavimas mokyklose, kitose skyriuose ir mėginama atskiesti kaip ji gali padėti vaikui, tapti visavertė visuomenės asmenybe.

1.1.2 Mokyklos nelankymo priežasčių analizė

Per pastaruosius metus žymiai sumažėjo vaikų užimtumas, vis dažniau pasitaiko atveju, kai vaikai nebelanko mokyklos, o tuo pačiu ir nesidomi jokia veikla, kuri vyksta joje. Mieliau jie pasirenka laisvalaikį praleisti draugų būryje.

Tai labai opi šių dienų problema, su kuria susiduria, galima sakyti, visos mokyklos. Todėl reikia susipažinti plačiau su šiomis problemomis, o tada galima ir ieškoti būdų, kaip jas mažinti.

Remiantis neoficialia statistika, teigiama, kad 4 % mokyklinio amžiaus vaikų nelanko mokyklos. Asocialiems vaikams yra sunku paklusti mokyklos taisyklėms.

Trumpai aptarus rizikos grupės vaikų socialines charakteristikas būtina aptarti ir mokyklos nelankymą kaip socialinę problemą ir savotišką indikatorius, apibūdinantį rizikos grupei priskirtinų vaikų skaičių. M. Barkauskaitė (2001) pažymi, jog kiekviena pasaulio valstybė susiduria su nebaigusiu mokyklos, iškritusių išjos problema. Lietuvoje pagal Švietimo įstatymą ir Lietuvos Respublikos Konstituciją pagrindinis mokymas iki 16 m. amžiaus yra privalomas. Analogišką nuostatą numato Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos Vaiko teisių konvencijos, kurios reikalauja, kad valstybė įvestų nemokamą ir privalomą pradinį mokslą

visiems vaikams. Mokyklos nelankantys moksleiviai tokiu savo elgesiu neigiamai įtakoja ir kitus moksleivius. Ši problema yra viena iš opiausių problemų švietimo sistemoje tiek finansiniu, tiek socialiniu aspektu. Su šia nuomone sutinka ir J. Vaitkevičius (1982).

Kaip mano P. Dereškevičius, V. Rimkevičius ir V. Targamadzė (2000) nelinkę mokytis vaikai, patenka į rizikos grupes, neįgyja profesinės kvalifikacijos ir neįsidarbina, negauna pajamų, skursta. Kita vertus neišsilavinę žmonės dažniau tampa alkoholizmo, narkomanijos, depresijos, skurdaus gyvenimo aukomis. Todėl būtina imtis įvairių priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių, paliekančių mokyklą, skaičių. Tuo tikslu ypač svarbu suprasti mokyklos nelankymo priežastis.

Kaip pagrindinė mokyklos nelankymo priežastis dažniausiai nurodoma silpna moksleivių motyvacija. L. Rupšienė (2000) nurodo „kad nenorą mokytis sąlygoja šios vaikų problemos:

- Mokymosi sunkumai (absoliuti dauguma mokyklos nelankančių vaikų teigia, kad jiems mokytis nesiseka);
- Įtempti santykiai su mokytojais
- Blogi santykiai su šeimos nariais;
- Neigiamas draugų pavyzdys;
- Siekimas įtvirtinti nepriklausomybę;
- Nepakankamas psichologinis ir fizinis saugumas“.

M. Barkauskaitė, V. Indrašienė, M. Gaigalienė ir kt. (2004) padarė išvadą, „kad nelankančių mokyklos vaikų skaičius gali būti mažinamas bei mokyklos nelankymo problema sprendžiama dviem kryptimis:

1. Teikiant socialinę pagalbą ugdymo įstaigoms:

- Plečiant socialinių pedagogų skaičių, kuriems tenka nuolatos dirbti su rizikos grupės vaikais;
- Skirti nemokamą socialiai remtinų vaikų maitinimą mokyklose, taip pat skiriant rizikos grupės vaikams aprangą iš savivaldybių, labdaros fondų;
- Tobulinti mokymosi procesą - naudojant naujas, vaikams patrauklias mokymosi vadovėlius ir popamokinės veiklos priemones;
- Švietimo įstaigose organizuojant prieš mokyklą nelankymą nukreiptas prevencines programas;

2. Tobulinant ugdymo sistemą ir pedagoginį darbą:

- Užtikrinant glaudesnę mokyklos ir rizikos grupės vaikų šeimos ryšį
- Skatinant glaudesnius mokytojų ir moksleivių santykius;
- Tobulinant ugdymo pasiekimų bei moksleivių pastangų mokytis vertinimo sistemą.“

Apibendrinant mokyklos nelankymo problemas Lietuvoje, galime konstatuoti, kad nepaisant visų dedamų pastangų įveikti šią problemą, egzistuoja tam tikras apibrėžtas vaikų, kurie nelanko mokyklos

skaičius. Nerimą kelia tai, jog įvairių valstybės institucijų duomenys šiuo klausimu yra priešaringi ir vieningos oficialios statistikos nėra.

Išsiaiškinus rizikos grupės mokinių sąvokas, nelankymo mokyklos ir popamokinės veiklos priežastis yra lengviau nustatyti darbo su tokiais vaikais kryptis ir teikti pagalbą.

1.1.3 Gyvenamosios vietos įtaka rizikos grupės mokiniams

Lietuvos Respublikos statistikos departamentas pateikia duomenis apie gyventojų gyvenamąsias vietas. Kaip pastebėta trečdalis Lietuvos vaikų gyvena kaime.

Kaimo bendruomenėje pastebimi specifiniai socialiniai - psichologiniai socializacijos procesai, kurie veikia ir kaimo vaikus. Kaimui būdingas bendravimo artumas, jam svetimas anonimiškumas, santykiai artimi. Tarp gyventojų nėra didelių socialinių ir kultūrinių skirtumų. Kuo mažesnis kaimas, tuo glaudesnis jaunimo, vaikų ir suaugusiųjų bendravimas. (L. C. Johanson 2001).

I. Leliūgienės (1997) teigimu, „kaimo mokyklose pastebimas reiškinys, jog vaikų tarpusavio santykiuose nepalyginamai svarbesnis yra gyvenimo viename kaime veiksnys“. Tai išryškėja mokyklose, kur mokosi ne vieno kaimo vaikai. Manoma, kad kaimo mokykla vaikų ugdyme vaidina didesnę vaidmenį negu miesto mokykla. Teigiama, kad kaime augančiam vaikui mokykla yra svarbesnis socializacijos veiksnys, nei miesto mokiniams. Šį skirtumą būtina įvertinti gerai parengti ir taikyti įvairias rizikos grupės vaikų socializacijos, negatyvių socialinių reiškinų prevencijos vaikų ir jaunimo tarpe programas. Programos turi būti diferencijuotos priklausomai nuo to, kokioje jos bus taikomos. Kaip teigia I. Leliūgienė (1997) kaimo rizikos grupės vaikams, norint sustiprinti teigiamą motyvaciją, pakeisti jo neigiamą elgesį gali prireikti tik priemonių taikomų mokyklų aplinkose, o miesto vaikui to gali ir nepakakti, nes jo aplinką supa daugybė kitų aplinkų, kurios daro neigiamą įtaką.

Miestuose vaikų socializacijos dėsninčiai skiriasi, atsižvelgiant į specifines miesto gyvenimo būdo sąlygas: vyrauja anomiškumas, dalykiniai, trumpalaikiai, gana paviršutiniški asmeninio bendravimo kontaktai. Mieste nebereikšmingu tampa tarpusavio bendravimas, geri santykiai su aplinkiniais žmonėmis. I. Leliūgienė (1997) „miestuose egzistuoja kultūrinių stereotipų, vertybių orientacijų ir gyvenimo stilių įvairovė. Miesto žmonių socialinis statusas nepastovus, padidėjęs jų socialinis mobilumas. Žmonių elgesį mažiau veikia tradicijos, silpna socialinė kontrolė, padidėjusi elgesio savikontrolės reikšmė“ . Dauguma rizikos grupės vaikų neigiamą elgesį pastebi suaugusiuose, tada jie pamėgdžioja, to patys nesuprastai, kad daro blogai, jų elgesys supanašėja su suaugusiais.

Miestuose vaikų bendravimas su bendraamžiais turi ryškių socialinių ypatumų. Tačiau miestuose pastebima daugiau susitelkusios nusikalstamos struktūros ir grupės. Tai labai veikia vaikų socializaciją - vaikams kyla didesnis pavojus įsitraukti į nusikalstamą veiklą, jie patiria stipresnę įvairių socialinės rizikos faktorių įtaką (Juodaitytė, 2003).

Dėka masinių informacijos priemonių miestietiško gyvenimo būdo elementai skverbiasi į kaimą, transformuoja jo buitį, išstumia tradicinį supratimą, keičia gyvenimo standartus. Todėl pastebėtina ir tendencija, kad kaimo ir miesto vaikų socializacijos skirtumai niveliuojasi bei nyksta, daugelis socialinių faktorių, kurie veikia miesto vaikus, daro įtaką ir kaimo vaikams.

1.1.4 Integracijos nauda rizikos grupės mokiniams komandinio darbo sistemoje

Pastaruoju metu vis dažniau galima išgirsti žodį – „integraciją“. Šis terminas vartojamas kai kalbama apie pagalbą žmogui, apie siekimą būti pilnaverčiais visuomenės nariais.

Norint, kad vaikai kryptingai integruotųsi į visuomenę, reikia skatinti mokinių užimtumą – sudominti juos, kad jie padėtų lankyti popamokinės veiklos būrelius, kuriuose veikia įvairios programos. Programos tikslas pagerinti vaikų ir jaunimo produktyvų ir komunikabilų dalyvavimą darbo rinkoje, mokėtų kūrybiškai keisti mikro ir makro aplinkas ir pan. (G. Kvieskienė 2000)

Kaip teigia M. G. R. Robichand (2007), „popamokinėje veikloje svrbus ne tik asmenybės ugdymas, bet ir priklausymo grupei, kuri siekia bendro tikslo“. Kaip teigia autorius, tam labiausia tinkami sporto ir kultūros pobūdžio užsiėmimai. Svarbu, kad vaikas pats pasirinktų popamokinės veiklos rūšį, kuri padėtų jam tapti pripažintam komandoje.

Naudinga rizikos grupės mokiniams telktis į bendras organizacijas, nes jie bendromis pastangomis sieki vieno tikslo (tikslas nesietinas su materialinių vertybių gaminimu ar pelno siekimu). Narius sieja bendros idėjos, kompetencijos, vertybės (Dobranskienė, 1997).

R. Dobranskienė (1996) teigia, kad „žmonių kolektyvas (bendruomenė) apibūdinama kaip „fizinių, biologinių, socialinių veiksnių junginys. Tie veiksniai yra tarpusavyje susiję, priklauso nuo žmonių bendradarbiavimo, siekiant tikslo“. P. Natorpas (2006), taip pat teigė, jog „ugdyme būtina individo ir bendruomenės sąveika, bendruomenė - vidinis individų ryšys, o bendruomenės uždavinys - žmogaus formavimas“. Kaip pastebima bendruomenė veikia pagal tam tikrą programą, jos visi nariai atsakingi už savo veiklos rezultatus. Ugdymo bendruomenėje principas labai plačiai taikomas organizuojant mokyklų veiklą. Pasak A. Šerkšno (1940) , „svarbiausias mokyklos organizavimo elementas yra klasė. Klasės bendruomenė nuo visos mokyklos bendruomenės skiriasi ne tik narių skaičiumi, bet ir struktūra“.

Kaip teigia A. Gučas (1990), „mokyklos bendruomenėje, klasėje, plečiasi vaiko ryšys su vienmečiais ir vyresniaisiais, jos nori bendrauti su jais, užimti tarp jų atitinkamą vietą. Vaiko amžius parodo tik jo biologinio brendimo procesą ir neatskleidžia psichinių bruožų bei ypatumų. Vaiko psichika vystosi bendraujant su suaugusiais ir vienmečiais, veikiant ir dirbant, perimant visuomenės patirtį ir ją plečiant. Siekiant išvengti vaiko priklausymo rizikos grupei, būtina kiekvieną vaiką aktyviai įtraukti į klasės bendruomenę, neleisti jiems patirti socialinės atskirties. Tokiems vaikams yra ir bus be galo sunku pajusti

savo vertę, siekti geresnės ateities“. Mokiniai turi išmokti harmoningai dirbti komandoje, o mokykla turi padėti.

Tinkamai suformuotai klasei kaip socialinei komandai būdinga dinamiška mokytojų ir mokinių, mokinių ir mokinių tarpusavio sąveika mokymo (si) veiklos pagrindu.

A. Šerkšnas (1940) nagrinėdamas komandinį darbą nurodo keturis komandos raidos etapus:

- „Priėmimas, priklausomybė, narystė, pasitikėjimas. Tai pirmoji stadija, kai visi klasės nariai aktyviai bendrauja tarpusavyje ir su mokytojais, demonstruodami geriausią elgesį.
- Įtakos formos, užduočių formavimas ir bendravimo palaikymas. Tai antroji grupės raidos stadija, kai klasėje susidaro įvairios grupės. Grupių struktūrą ir tarpusavio santykių pobūdį klasės auklėtojas gali nustatyti atlikdamas sociometrinius tyrimus.
- Produktyvumas, tikslų siekimas. Tai trečioji stadija, kai susiklosto tarpusavio ryšiai, formuojami bendri tikslai ir būdai jiems pasiekti.
- Normų lankstumas, savęs atnaujinimas. Tai brandus klasės bendruomenės lygmuo, kai mokiniai suvokia grupės tikslus, priima sprendimus ir dirba kaip efektyvi komanda“.

Tik tinkamai formuojant mokinių komandinio darbo pagrindus, galima pasiekti apibrėžtų tikslų ir numatytų rezultatų dirbant su rizikos grupės vaikais.

Vienas iš esminių mokyklos bendruomenės aplinką formuojančių elementų yra santykiai tarp šios komandos narių, kadangi nuo jų tiesiogiai priklauso rizikos grupės vaikų galimybės keisti savo vertybines nuostatas, integruotis į visuomenę. Todėl labai svarbu suvokti rizikos grupės vaiko vietą mokyklos komandinio darbo sistemoje.

Analizuodamas šiuos santykius, L. Jovaiša (2003) teigė, jog „santykiai pasireiškia kaip išgyvenimas reikšmės, kurią individualiai turi aplinka. Pasak jo, tarpasmeniniuose santykiuose svarbią vietą užima visa, kas subjektui patrauklu, priimtina, malonu. Jeigu mokytojui patrauklūs gerai besimokantys mokiniai, tai ir jo santykiai su jais geresni. Minėto autoriaus nuomone, santykiai yra ne vien subjektyvūs. Juos taip pat sąlygoja individo įsisavintos objektyvios vertybės - dorovės normos, estetiškos koncepcijos, įsitikinimai. Šios vertybės tampa etalonais, pagal kuriuos vertinami žmonių veiklos bei elgesio reiškiniai“.

Svarbi veiklos sritis klasėje - vyraujančių santykių tobulinimas, teigiamos psichologinės atmosferos, kaip būdų, kuriais mokiniai sąveikauja vienas su kitu, kūrimas. Tai ypač svarbu negatyvių grupinių santykių ir jų įtakos atskiriems auklėtiniams ar jų grupei (rizikos grupės vaikams) prevencijai. Šiuo aspektu didelę reikšmę turi normų kūrimas ir priėmimas, veiklos organizavimas klasės sutelktumo skatinimas. Klasės auklėtojas turėtų padėti auklėtiniams keisti elgesį, santykius, harmonizuoti santykius su mokytojais, kurti bendravimo ir bendradarbiavimo kultūrą, skatinti konstruktyviai elgtis ir dirbti.

N. Anikejeva (1998) teigė, jog „bendravimas - vienas pirmųjų vaiko socialinių poreikių. Nuo to, kaip susiklosto bendravimo patirtis vaikystėje, priklauso žmogaus gebėjimas vertinti save ir reguliuoti savo elgesį.

Daug medikų, psichologų, pedagogų tyrimų iš įvairių šalių patvirtina vaiko emocinio komforto svarbą asmenybės psichiniam vystimuisi“.

Vienas svarbiausių mokyklos uždavinių, pagal N. Anikejeva – „auklėti visuomeniškai aktyvią asmenybę. Svarbiausias žingsnis formuojant aktyvią asmenybės poziciją yra nugalėti abejingumą vaiko širdyje. Tai padaryti galima tik esant sveikam psichologiniam klimatui mokykloje, klasės bendruomenėje“.

Kita vertus, būtina pastebėti, jog ne visada pedagogų pastangos siekiant šių aukščiau aprašytų tikslų yra veiksmingos, todėl būtina įvertinti su kokiais sunkumais rizikos grupės vaikai susiduria besimokydami mokykloje. R. Dobranskienė (2002) teigia, kad „mokykla suteikia vaikui naujų galimybių, bet kelia ir naujų reikalavimų. Vaikas patenka į aplinką kurioje galioja tam tikros taisyklės, kur į jį kreipiamas nepažįstamų suaugusiųjų dėmesys ir kur egzistuoja aiškūs vertinimo kriterijai, rodantys, kad jam mokykloje gali sektis arba ne“. Agresyvūs, linkę į neigiamą elgesį vaikai dažnai tampa nepažangiais mokiniais. Iš dalies tai galima paaiškinti menkesniais intelektualiais jų sugebėjimais.

A. Gučas (1990) pastebėjo, kad tie vaikai, kurie pradeda lankyti mokyklą turėdami polinkį agresyviai elgtis ir nepaklusti, taip pat yra prastai pasirengę mokytis skaityti. Kai kuriems iš šių vaikų būdinga dėmesio stoka sąlygoja tolesnius šių vaikų mokymosi sunkumus. Be to, šiems vaikams būdingi nepakankamai susiformavę socialiniai įgūdžiai, todėl vaikai su savo bendraamžiais ir pedagogais elgiasi agresyviai. Jie nėra išmokę spręsti nesutarimų, išylančius klausimus išspręsti taikiai, neagresyviai, ir dažnai mano, jog jų bendraamžių ketinimai yra jiems priešiški.

Asocialūs vaikai, palyginti su kitais vaikais, per pamokas mažiau laiko yra įsitraukę į užduočių atlikimą. Jie priešiški savo bendraamžiams, mokytojai vertina juos kaip prasčiau besimokančius, jų elgesys dažnai yra destruktivus. Didelis rizikos grupės mokinių skaičius sunkina mokymo procesą. Mokytojai nepajėgia palaikyti reikiamos tvarkos, tad drausmindami vaikus įžeidinėja, vartoja prievartą. Tačiau toks mokytojų elgesys neretai pakartoja tai, kaip su agresyviais vaikais yra elgiama namuose, ir tik dar labiau įtvirtina asocialų vaikų elgesį (Kvieskienė, 2000).

Kai rizikos grupės vaikai pereina į pagrindinę mokyklą, jie dažniausiai yra nepažangūs, blogai sutaria su bendraamžiais, negauna socialinės paramos nei iš tėvų, nei iš mokytojų. Jie paprastai elgiasi agresyviai su savo klasės vaikais, stengiasi visais įmanomais būdais, kad bendraamžiai jų bijotų. Mokytojų, tėvų ir bendraamžių atstumti agresyvūs paaugliai gali nepriimti visuomenės normų ir vertybių, o yra linkę priimti tokių pat kaip jie paauglių vertybes. Tokios agresyvių bendraamžių grupės gali prisidėti prie paauglių nusikalstamumo padidėjimo.

Mokyklos sėkmę ar nesėkmę vykdant programas, skirtas rizikos grupės vaikų mokymosi problemų sprendimui, jų nusikalstamo elgesio prevencijai, paprastai nulemia mokytojų ir vaikų tarpusavio sąveika. Mokyklos, kuriose prevencinės programos pavyksta geriau, pasižymi aiškesniais reikalavimais dėl namų darbų atlikimo, aukštesnio mokymosi lygio siekimu ir aiškia nuoseklia ir stabilia disciplina. Be to, vaikų

socialinei raidai daro įtaką ir mokyklos aplinka. Mokyklos darbuotojai privalo rūpintis mokyklos aplinka taip, kad vaikai joje neišminktų destruktivaus, asocialaus elgesio. (Fermer, Owen, 1995).

Be to, dėl ypatingų rizikos grupės vaikų mokymosi problemų, mokyklos aplinkoje būtinos tam tikros specifinės bendravimo su jais taisyklės. Kūrybiškumas, atvirumas naujoms idėjoms, sąžiningumas, išradingumas, darbštumas - tai vertybės, kurias ugdo įvairūs dalykai mokykloje ir už jos ribų ugdymo proceso metu. Be šių vertybių savo darbe negali apsieiti pedagogas, kuris ugdo popamokinę veiklą. Nuolatinis bendravimas su moksleiviais, pedagogais, kitais mokyklos darbuotojais, tėvais reikalauja pasitikėjimo kitu, išklauso, supratimo, kito nuomonės paisymo ir kt. (O. Jacikevičienė, L. Rupšienė 1999).

Literatūroje nurodoma, kad „aplinka, kurioje vyrauja saugumas ir tarpusavio pasitikėjimas, - gana sudėtingas dalykas, tai nėra paprasta atskirų individų pasitikėjimo vienu kitais suma. Vienas iš svarbiausių veiksmų, lemiančių pasitikėjimo atmosferą klasėje - tai paties mokytojo asmenybė, jo elgesys" (A. K. Маркова, А. Б. Орлова, Л. М. Фридман 1989). Jei mokytojas bus tiesus, teisingas, geras mokiniams, visada laikysis duoto žodžio, nedviprasmiškai reikš savo mintis ir jausmus, mokiniai jausis saugūs, pasitikės savimi. Pasitikėjimas kitais susijęs su pasitikėjimu savimi. Užsitarnauti pasitikėjimą kitais naujoje žmonių grupėje nėra lengva. Todėl ši vertybė yra ypatingai branginama. Ji, autorės nuomone, padeda išvengti tarpusavio bendravimo konfliktų, čia neegzistuoja melas. O pasitikėjimą sugriauti ypač lengva: užtenka vieno žingsnio ar vieno tiesos nereiškiančio žodžio moksleivių tarpe. Ypač jautriai į viską reaguoja rizikos grupės vaikai, nes jų emocinė pusiausvyra yra lengvai pažeidžiama.

Tačiau labai svarbu mokėti bendradarbiauti sprendžiant nuolatinės gyvenimiškas problemas, klausimus. Būtinai kiekvieno grupės ar komandos nario interesų derinimas su bendrais visų interesais, optimalus kiekvieno individo galimybių išnaudojimas ir sąlygų sudarymas kiekvienam, tame tarpe ir rizikos grupės vaikui, kuo geriau atskleisti savo sugebėjimus.

Rizikos grupės vaikai ir paaugliai beveik niekada patys neprašo pagalbos, jie mano, kad problemos su kuriomis jie susiduria, atsiranda dėl netinkamo aplinkinių elgesio ir nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių. Visi aplinkiniai, kurie nori jiems padėti, dažniausiai laikomi priešais. (Л. Хъелл, Д. Зиглер 1997).

Rizikos grupės mokiniai, kurie įsiraikia į popamokinę veiklą, gali aktyviai išreikšti saviraišką. Dažnai mokiniai susiburia į ne mokyklos organizuojamas grupes, palaipsniui jos tampa socialinių normų neatitinkančios.

Norint kad mokiniai nesusivienytų į asocialias grupes, mokymo institucijos turėtų stengtis imtis kryptingos veiklos, kad po pamokų mokiniai prasmingai leistų laisvalaikį, kad veikla skatintų tobulėti, keltų socialinį statusą kitų bendraamžių grupėje.

Teigiama, kad vaikas pabuvęs bent metus tinkamoje bendravimo aplinkoje, įgyja pagrindą teigiamiems tarpusavio santykiams.

1.2 Mokyklose ugdomos popamokinės veiklos analizė

1.2.1 Popamokinę veiklą reglamentuojantys Lietuvos švietimo dokumentai

Akivaizdu – vaikų, jaunimo, ypač didelės rizikos grupės, užimtumo problema išlieka viena didžiausių ir skaudžiausių. Pastaruoju metu šią problemą vienaip ar kitaip sprendžia įvairios institucijos – valstybinės ir savivaldos: švietimo, socialinės, teisinės ir kitos. Įsteigtos ir veikia vaikų teisių apsaugos tarnybos, vaikų teisių kontrolierių įstaigos, dienos centrai, Jaunimo psichologinės paramos centras, nepilnamečių reikalų inspekcijos ir t. t.

Nepaisant visų institucijų, kurios sukurtos, kad vaikai galėtų pilnavertiškai praleisti laiką po pamokų, tuo rūpinasi ir Lietuvos valstybė. Kad popamokinė veikla būtų efektyvi suskurta nemažai įstatymų, kurie padeda geriau organizuoti neformalųjį švietimą.

Neformalusis ugdymas yra sudėtinė Lietuvos švietimo sistemos dalis, kurios veikla reglamentuojama šiais dokumentais:

- Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d.);
- LR Švietimo Įstatymu (Nauja įstatymo redakcija nuo 2003 m. birželio 28 d.);
- Valstybinės švietimo strategijos 2003 - 2012 metų nuostatomis (patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d.);
- Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d.).

Iki 2003 m. (naujos LR Švietimo įstatymo redakcijos) neformaliojo švietimo sąvoka nebuvo aiškiai apibrėžta, o Lietuvos Švietimo koncepcijoje įvardijamas papildomas ugdymas savo pobūdžiu yra artimas popamokiniam ugdymui.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje neformalusis vaikų švietimas apibrėžiamas kaip kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetencijos, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos. LR Švietimo įstatymo 16 straipsnyje apibrėžiama neformaliojo vaikų švietimo paskirtis - tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Valstybinėse švietimo strategijos 2003 - 2012 metų nuostatose akcentuojama švietimo -formaliojo ir neformaliojo - misija „padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir būti savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis ir kurti savo bei bendruomenės gyvenimą“. Šiame dokumente teigiama, kad „Lietuvos švietimas yra

grindžiamas pagrindinėmis tautos, Europos ir pasaulio kultūros vertybėmis: asmens nelygstamos laisvės ir orumo, artimo meilės, prigimtinių žmonių lygybės, žmonių laisvių ir teisių, tolerancijos, demokratinių visuomenės santykių teigimu. Švietimas ugdo asmens nusistatymą ir gebėjimą remtis šiomis vertybėmis savo gyvenime ir veikloje".

S. Ignatavičius, S. Matakaitė, I. Šutinienė, T. Tamošiūnas (2003) teigia, kad vaikų ir jaunimo socializacijos programoje akcentuojamas neformaliojo ugdymo vaidmuo realizuojant užimtumo, prevencijos programas, sąlygojančias sėkmingą vaikų ir jaunimo socializaciją, ugdančias jų kultūrinę brandą pilietiškumą socialinius įgūdžius, saviraišką, gebėjimus ir polinkius.

Neformaliojo vaikų švietimo tikslas, kaip nurodoma Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje, yra per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.

Neformaliojo vaikų švietimo uždaviniai: ugdyti ir plėtoti vaikų kompetencijas per saviraiškos poreikio tenkinimą ugdyti pilietiškumą tautiškumą demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrą, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę; lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje; spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai - ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą socialinių problemų sprendimas; padėti spręsti integravimosi į darbo rinką problemas.

Rezultatas, į kurį nukreiptas neformalusis vaikų švietimas, yra kompetencijos skirstomos į keturias pagrindines sritis:

- **asmeninės** - savęs pažinimas, savistaba, pasitikėjimas savimi, savęs vertinimas, savianalizė, saviraiška, sveika gyvensena, atsakomybė už savo veiksmus,
- **edukacinės (mokymosi)** — savarankiškas mokymasis bei informacijos valdymas, mokymasis visą gyvenimą informacijos gavimas, jos analizavimas bei panaudojimas, mąstymo lankstumas (loginis, kritinis-probleminis, kūrybinis);
- **socialinės** - bendravimas ir bendradarbiavimas, darbas komandoje, demokratinių struktūrų ir procedūrų išmanymas, sprendimų priėmimas, konfliktų sprendimas lygių galimybių įsisąmoninimas, ekologinė savimonė;
- **profesinės** - specifinių sričių žinios gebėjimai ir įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką požiūris į veiklos kokybę.

Randama, kad neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje, neformaliajame vaikų švietime laikomasi šių principų:

- aktualumo principo - neformaliojo švietimo siūlomų veiklų pasiūla skirta socialinėms, kultūrinėms,

asmeninėms, edukacinėms, profesinėms ir kitoms kompetencijoms ugdyti;

- demokratiškumo - mokytojai, tėvai ir vaikai yra bendro ugdymosi proceso kūrėjai, kartu identifikuoja poreikius.

- prieinamumo - sudaromos visos sąlygos vaiko kompetencijoms ugdytis per pasirinktą veiklą. Siūlomoms veiklos ir mokymosi būdai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį nepriklausomai nuo socialinės padėties;

- individualizavimo - ugdymas individualizuojamas pagal kiekvienam vaikui reikalingą kompetenciją atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus;

- savanoriškumo - vaikai laisvai renkasi švietimo teikėją tinkamiausias veiklas kompetencijoms ugdyti, dalyvauja jose savo noru ir niekieno neverčiami.

Neformaliojo vaikų švietimo programoms finansuoti iš valstybės ir savivaldybių biudžetų palapiesniui imamas taikyti mokymo lėšų skyrimo vienam vaikui principas. Formuojamas neformaliojo vaikų švietimo krepšelis, kuris vaikams suteikia lygias galimybes pasirinkti ugdymo programą, o popamokinio švietimo teikėjams - gauti lėšų neformaliajam vaikų švietimui.

Laikantis visų Lietuvos švietimo dokumentų, kurie skirti neformaliajam ugdymui, tikimasi, kad popamokinė veikla bus prieinama kiekvienam vaikui, bus sudaromos galimybės pasirinkti norimą veiklą.

Tinkamai panaudojus finansus, kurie skirti popamokinei veiklai, pritraukti kuo daugiau mokinių (ypač rizikos grupės) turiningai praleisti laisvą laiką po pamokų.

1.2.2 Popamokinės veiklos organizavimas

Organizavimas - dviejų ar daugiau žmonių įtraukimas dirbti kartu tam tikroje struktūroje, siekiant konkretaus tikslo ar tikslų visumos.

Organizavimas – toks darbo, valdžios ir išteklių paskirstymo tarp organizacijos narių ir jų suderinimo procesas, kuris leidžia jiems pasiekti organizacijos tikslus.

Visos organizacijos savo tikslams siekti sukuria tam tikrą programą ar tvarką, t.y. planą, neturėdama veiklos plano, jokia organizacija negalėtų efektyviai veikti.

Organizacijos turi įsigyti ir paskirstyti išteklius šiems tikslams įgyvendinti. Jos taip pat priklauso nuo kitų organizacijų, iš kurių gauna tam tikrus išteklius.

Organizacinei veiklai svarbiausia – žmonių santykiai ir laikas. Organizuojant susidaro organizacijos santykių struktūra ir būtent per šiuos struktūrinius santykius bus siekiama ateities planų.

Kitas santykių, kaip organizavimo dalies, aspektas – ieškoti naujų žmonių, kurie įsitrauktų į santykių struktūrą.

Kaip teigia, I. Kaffemanienė (2008), „neretai popamokinė veikla nustumama į antrą planą, jai paliekamas laisvalaikio užimtumo vaidmuo, nebeatsižvelgiama į galimybes, kurias ji gali suteikti“.

Popamokinis ugdymas – nenutrūkstama ugdymo dalis, skirta mokinių intelektualinių, meninių, socialinių ir kitų gebėjimų ugdymui.

Pedagogai teigia, kad mokiniai, kurie pradeda dalyvauti popamokinėje veikloje tampa aktyvesni, kūrybiškesni, keičiasi jų elgesys.

Kaip teigia, I. Ramaneckienė (2002), žmogaus ugdymas ir mokymasis trunka visą gyvenimą, todėl vaikas mokykloje, turi būti pratinamas siekti kilnių tikslų, mokslo naujovių, atsakyti už savo veiklą, nes to iš kiekvieno mūsų reikalauja moralės normos, įstatymai ir papročiai. Vadinasi, mokytojai yra partneriai, kurie ilgą laiką kartu kuria būsimą asmenybę, kol ši tampa sąmoninga būtybe, kol geba gyventi ir kontroliuoti savo veiksmus savarankiškai. Papildomam ugdymui keliamas pagrindinis tikslas: sudaryti sąlygas kiekvienam moksleiviui patenkinti interesus, saviraiškos poreikius, plėtoti savo gabumus. G. Kvieskienė (1994) teigia, kad „papildomo ugdymo sistema turi funkcionuoti taip, kad moksleivis galėtų:

- papildyti, gilinti, plėtoti žinias, įgytas formalios veiklos metu;
- per meninę, techninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos poreiki;
- ugdytis kaip socialinis subjektas: laisvai, nevaržomai bendrauti su savo vienmečiais, jaunesniais ar vyresniais už save, įvairiu tautybių, įsitikinimu ar polinkiu žmonėmis;
- ruoštis aktyviai ekonominei veiklai, profesinei karjerai;
- ugdytis pilietiškumą, brandinant tautinę bei kultūrinę savimonę.

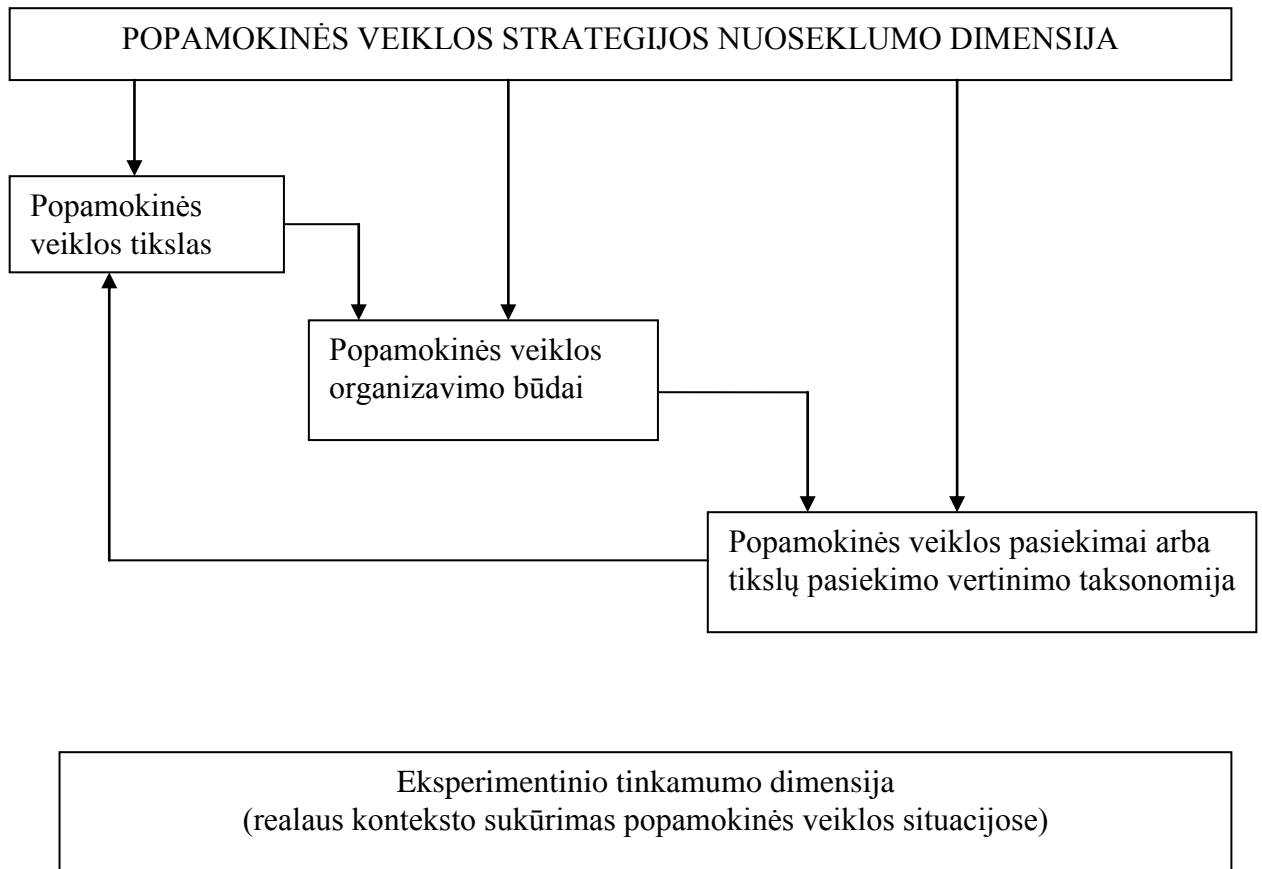
Papildomojo ugdymo sistemos tobulinimas bus prasmingas, jeigu remsis vaiko asmenybės psichologiniais, pedagoginiais tyrimais“.

Vaiko gyvenime didelis vaidmuo bendraujant su kitais žmonėmis tenka jo pozicijai – savos nuomonės reiškimui. Kiekvieno ugdytinio pažintis su bet kokia nauja situacija, į kurią jis patenka savo noru ar pastūmėtas bendraamžių, kelia naujų išpūdžių, reikalauja ryžtingų veiksmų, netgi valios pastangų. Todėl nuo pirmųjų pradinės mokyklos klasių ugdytiniai ne tik mokykloje, bet ir šeimoje turi būti pratinami atsakyti už savo darbą, tinkamai elgtis nenumatytomis aplinkybėmis, deramai keisti elgseną. Tai viena iš būtiniausių sėkmingos vaiko integracijos į visuomenę sąlygų. Vadinasi, vaiko visybiško pasaulio supratimo keliai driekiasi ne tik per mokymą, bet per visą jo ugdymo organizavimą. Tikrovę vaikas pažįsta ne vien vaizdais, o ir emocijomis, suvokimu, kuris formuoja savimonę ir reikalauja iš jo pirmųjų apmąstymų, kodėl reikia elgtis būtent taip. Pradžios mokyklos suole pradeda

formuoti vaiko vertybių sistema. Vertybes ir idealus dažniausiai siejame su mokymosi motyvais. Kaip teigia Z. Petrikienė (1999) „tokia integracija taikoma reformuotoje mokykloje, nes intensyvina mokytojo darbą, gilina mokinių žinias, mąstymą, sukuria tinkamas sąlygas ugdytiniams save išreikšti, jų vertybinėms nuostatomis formuoti“. Mokiniais geriau seksis, jei jie iš anksto bus pratinami priimti gyvenimo sunkumus. Kita vertus, žinodami, ko sieks ateityje, jie ruošęsi įveikti konkrečias kliūtis, gebėtų asmeninius interesus sieti su visuomenine veikla. Todėl vaiko polinkius pastebėti ir nukreipti viena ar kita linkme turi ne tik mokytojas, bet ir šeima, visuomenė.

Menas yra reikšminga žmonių bendravimo forma, leidžianti patirti jausmų ir intelekto saviraiškos džiaugsmą. Eksperimentuojant, klystant ir atrandant žmogui atsiveria neišsemiamos galimybės kurti. Veikla įkvepia vaikus vaizdingai ir naujoviškai mąstyti bei veikti. Jis įtraukia į meninių sprendimų rizikos erdvę, kur nėra vienintelio teisingo sprendimo ar rezultato. Augdami laisvoje, kūrybingoje aplinkoje, kuri nevaržo jų emocinių jų iniciatyvos (suaugusiųjų akimis nors ir klaidingos), kuri toleruoja nestandartinius ieškojimus, sprendimus, klaidas, vaikai ir ateityje nestokos smalsumo, vidinės motyvacijos ir kūrybiško požiūrio į gyvenimą.

S. Dzenuškaitė (1991) teigia, „kad dauguma mokslininkų iškelia labai svarbią vaikų dalyvavimo saviveikloje priežastį. Tai augančio ir besikeičiančio organizmo poreikių tenkinimas. Rutuliojantis vaiko organizmui, pasireiškia nemaža specifinių, kiekvienam amžiaus tarpsniui būdingų poreikių, kurių dalis susijusi su pojūčių organų bei psichinių galių lavinimu. Regėjimo organų bei psichinių galių lavinimu. Regėjimo organų lavėjimas reikalauja, kad vaikas pieštų ir lipdytų. Klausos organų lavėjimui būtinas vaiko bendravimas su garsų pasauliu. Mąstymo procesas susijęs su galvos smegenų žievės ląstelių struktūros keitimusi, o tai vyksta lavinantis intelektą kūrybinėje veikloje, ugdantis vaizdinį mąstymą. Nustatyta, kad normaliam viso organizmo vystimuisi būtini ne vien fiziniai, bet ir dvasinių poreikių patenkinimas. O šitai geriausiai galima įgyvendinti kūrybinėje veikloje, meno saviveikloje, saviraiškoje“.

1. pav. Popamokinės veiklos nuoseklumo pakopos

Šaltinis: Ramanekienė, I. (2002). *Papildomasis ugdymas : straipsnių rinkinys, skirtas pradinių ir aukštesniųjų klasių mokytojams*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.

1 paveikslu turėtų remtis kiekvienas pedagogas, kuris užsiima popamokine veikla. Matoma, kad viskas turi būti daroma nuosekliai. Pirmiausia pedagogai turi susigalvoti tikslą, ko jie sieks dirbdami su mokiniais, po to seka būdai, kaip tuos tikslus įgyvendins. Mokslų metų gale turėtų pedagogai pasidaryti ataskaitą ir įvertinti, ar tikslas buvo įgyvendintas ar ne. Kaip teigiama, kad geriausia mokiniai supranta popamokinės veiklos esmę, kada rizikos grupės vaikai susiduria su gyvenimiškos situacijos, tada galima laukti efektyviausių rezultatų.

Realaus konteksto sukūrimas popamokinėje veikloje leidžia mokiniams susidaryti vertybių skales, kurias ir aptarsiu kitame skyriuje.

1.2.3 Pagrindinių vertybių ugdymas popamokinėje veikloje

Kaip teigiama, bendrosios programos ir išsilavinimo standartuose (2003), neatsiejama asmeninės, socialinės, pažinimo bei kultūrinės kompetencijos dalis yra asmens vertybių sistema. Todėl bendrojo lavinimo mokykla, kiekvienas mokytojas ugdo šias moksleivių *bendrąsias vertybines nuostatas*:

- ✓ pagarbą sau ir kitam, nusiteikimą santykius su žmonėmis grįsti savitarpio supratimu,
- ✓ konstruktyviai spręsti konfliktus;
- ✓ tolerantišką požiūrį į fizinius, religinius, socialinius, kultūrinius žmonių skirtumus;
- ✓ patriotizmą, pagarbą tautos tradicijoms, kultūros paveldui, nusiteikimą jį saugoti ir plėtoti;
- ✓ pagarbą demokratijos vertybėms;
- ✓ tausojantį santykį su gamtine ir kultūrine aplinka, jos įvairove, nusiteikimą pasirinkti darnaus vystymosi principus atitinkantį gyvenimo būdą;
- ✓ rūpinimąsi kitais, neabejingumą viskam, kas vyksta šalia;
- ✓ sąžiningumą, atsakomybę už žodį, veiksma, poelgį;
- ✓ iniciatyvumą, kūrybiškumą;
- ✓ nuostatą sveikai gyventi;
- ✓ nuostatą realiai vertinti bei nuolat tobulinti asmeninę, socialinę, pažinimo bei kultūrinę kompetenciją;

Moksleivių bendrosios vertybinės nuostatos ugdomos per visų dalykų pamokas, joms stiprinti ir įtvirtinti turi būti skirtas visas ugdymo procesas, mokyklos gyvenimas, mokyklinės bendruomenės ryšiai su vietos bendruomenės nariais ir institucijomis.

S. Dapkienė (2002) teigia, kad "vaikas laisvai galėtų save išreikšti ir laisvai kurti, viena iš pagrindinių popamokinėje veikloje tampa pasitikėjimas savimi. pasitikėti savimi ir gebėti laisvai reikšti savo nuomonę. Šią vertybę nesunku įtraukti į popamokinę veiklą. Kuo žmogus labiau pasitiki savimi, tuo lengviau mokosi. Ne toks gabus, bet savimi pasitikintis vaikas gali įveikti didesnius sunkumus nei intelektualus, bet susigūžęs jo bendraamžis. Ir tėvai, ir mokykla turėtų ugdyti vaiko pasitikėjimą savimi, tačiau dar dažnai atsitinka priešingai – pristabdoma, prilaikoma individuali vaiko raiška. Manychiau, vienas svarbesnių devizų ugdant vaiką turėtų būti – „Žmogau, tu svarbus!“ Visai nesunku organizuoti mokymą, stiprinantį vaiko pasitikėjimą savo jėgomis, padedantį atsiskleisti, pastebėti kiekvieno talentus ir juos ugdyti. Todėl jau pirmosiomis dienomis mokykloje vaikas turėtų pajusti, kad jis yra labai svarbus. Ta diena jam turėtų būti tikra šventė, pademonstruojanti, kad jis čia yra laukiamas ir reikšmingas. Taigi nuo pat pirmos dienos mokykloje vaikas skatinamas pagirti save”.

Siekiant skleisti ir plėtoti kiekvieno besimokančiojo meninius gebėjimus, išsaugoti poreikį ir gebėjimą drąsiai kalbėti vizualinės raiškos priemonėmis ir sudaryti kuo palankesnes sąlygas besimokantiems laisvai vaizduoti savo įspūdžius, išgyvenimus įvairia medžiaga, įvairiomis priemonėmis bei technikomis, ypač svarbu kelti ir akcentuoti pasitikėjimą savimi, savo kūrybiniais gebėjimais, kaip vertybinę nuostatą, kuri koreguoja ugdymo proceso tikslus, uždavinius, metodus, priemones, organizavimo formas, vertinimą bei įsivertinimą. (J. Ratkus 2000).

B. Bitino (1998) teigimu mokyklinio ugdymo sferoje operuojama sąvokomis pilietinis ugdymas, piliečio ugdymas, pilietiškumo ugdymas. Pedagoginiu atžvilgiu piliečio ugdymas apima ne tik sociocentrinę vertybių sferą, sutaptą ne tik su pilnaverčio visuomenės nario pozityvių vertybinių orientacijų formavimu, bet ir su protiniu ir praktiniu rengimu veikti visuomenės gerovei.

Pilietinio ugdymo paskirtis – formuoti ugdytinių pilietiškumą kaip bazinę vertybinę orientaciją.

Žinoma, kad menas yra vertybė (greta mokslo ir religijos yra tikrovės pažinimo forma). Galima teigti, kad grožis yra pirminė vertybė, o menas – priemonė grožiui išreikšti ir perteikti. Meno kūrinys kaip tikrovės pažinimo forma yra socialinio turinio ir meninės formos vienybė. Mokyklinio meninio ugdymo pagrindą sudaro klasikinis menas, kuriame socialinis turinys ir jo meninė forma harmoningai susilieja. Vadinasi, vertybinis ugdymas meno priemonėmis yra ne tiek abstraktus grožio, kiek estetinio, socialiai turtingo idealo formavimas. Todėl estetinis auklėjimas per meninį idealą susiję su kitomis auklėjimo kryptimis. Mokinys, suvokdamas meninį vaizdą, patirdamas estetinius išgyvenimus, drauge formuojasi ir idėjinį, etinį santykį su meninio kūrinio atspindima realybe (Dapkienė, 2002).

Estetinis auklėjimas papildomo ugdymo procese atliekamas pažintinio ir emocinio poveikio priemonėmis, pačių mokinių meninėje veikloje, mokyklos estetiškos aplinkos dėka. Pokalbių, rytmečių, disputų, susitikimų, išvykų forma mokiniai aptaria grožinės literatūros kūrinius, kino filmus, dramos spektaklius, suvokia grožio raišką muzikos, dailės, skulptūros, architektų kūrinuose, susipažįsta su atskirų rašytojų, kompozitorių, dailininkų, aktorių ir kitų meno veikėjų estetinėmis pažiūromis, nagrinėja buities estetikos klausimus, mokosi suvokti gamtos grožį. B. Bitinas (1998) teigia, kad „dalyvavimas meninėje veikloje padeda mokiniams sukaupti didesnę estetinę patirtį, geriau pajusti didesnę estetinę patirtį, geriau pajusti grožio reikšmę žmogui. Meninė veikla plečia mokinių vaizduotę, gilina emocinius išgyvenimus. Meninė veikla padeda mokiniams pažvelgti „iš vidaus“ į meninės kūrybos procesą, patirti meninius kūrybinius išgyvenimus“. Populiariausia mokinių meninės veiklos forma – muzikinių kūrinių atlikimas. Mokiniai dalyvauja choro, orkestro, choreografijos kolektyvų veikloje. Mokinių masinės meninės veikla itin reikšminga estetiniam busimųjų visuomenės narių auklėjimui; ji turi ir socialinę reikšmę, yra svarbi masinės kultūros atsvara.

Sąžiningumas, interpretuojamas plačiąja prasme, apima įvairius tiesos kaip žmonių bendravimo ir bendradarbiavimo realybės funkcionavimo aspektus: teisingą gyvenimą, pagarbą tiesai, tiesos liudijimą, nepakantumą melo apraiškoms. Dorinio auklėjimo procese mokiniai suvokia, kad veidmainiavimas, klasingumas, meilikavimas ir panašūs elgesio normų pažeidimai trikdo normalius tarpusavio santykius, neretai padaro žmonėms didelę žalą (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996).

Kaip teigia Jacikevičienė, O. Rupšienė L. (1999), „rūpinimasis savo sveikata ir fiziniu tobulėjimu. Mokinių sveikatingumo ir fizinio tobulėjimo svarbą lemia harmoningos asmenybės ugdymo poreikiai. Dalyvavimas popamokinėje sportinėje veikloje sudaro palankias sąlygas mokiniams įveikti sunkumus, ugdyti ryžtingumą, savitvardą, pratina nuosekliai siekti užsibrėžto tikslo, skatina mokinių savarankiškumą. Todėl mokinių požiūris į sportą vertinamas kaip saviraiškos ir saviraidos forma“.

Dalyvavimas kolektyvinėje veikloje suteikia humanistinę prasmę auklėtinių veiklai, skatina rūpinimąsi žmonėmis, jautrumą. Sąveikavimas su socialine aplinka padeda kolektyvui spręsti ekonomikos, kultūros ir kitus socialinius uždavinius, sudaro sąlygas asmenybei tobulėti ir atrasti tikrąsias vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą.

1.2.4 Klasės auklėtojo popamokinės veiklos organizavimas

Mokinių laisvalaikis yra didžiulė problema pedagogams. Jie stengiasi padėti mokiniams apsisaugoti nuo blogos įtakos, beprasmiu laiko leidimo, nori jų laisvalaikiui suteikti prasmingą turinį ir panaudoti jį brandžios asmenybės tapsmui.

Kiekviena veikla turi savo principus, ne išimtis ir popamokinė veikla, kuriais turi remtis pedagogai, kad veikla būtų priimtina mokiniams.

Kadangi mokinių popamokinė veikla yra formaliojo ugdymo tąsa ir papildymas, tai jos taip pat negalima palikti savieigai. Patys mokiniai nesugebės suorganizuoti savo laisvalaikio taip, kad jis būtų naudingas ir prasmingas, todėl pedagogas yra atsakingas už popamokinę veiklą, kurią gali pajvairinti.

Klasės auklėtojas - tai žmogus, kuris savo veikla ir asmenybės savybėmis daro didelę įtaką auklėtinių asmenybės vystymuisi. Jo darbas būna prasmingesnis, kai jis žino, ko siekia. Formuluodamas ugdymo tikslus, auklėtojas turi remtis klasės bendruomene, kurią sudaro mokiniai, jų tėvai ir mokytojai, dirbantys toje klasėje, nes priešingu atveju jo veikla nebus efektyvi. Klasės auklėtojo realizuojami tikslai be galo įvairūs ir sudėtingi. Kaip teigia, V. Adamkevičienė (2007) “pagrindinis jo darbo tikslas – klasės integravimas į mokyklos bendruomenę ir, žinoma, mokytojų ir mokyklos vadovų darbo, tėvų ir šeimos tikslų koordinavimas, tiesioginis darbas su mokiniais.“ Klasės

vadovo veikloje galime išskirti tris darbo kryptis: darbas su mokiniais, darbas su kitais mokytojais ir darbas su tėvais.

Auklėtojas dirbdamas su mokiniais, pirmiausia turėtų padėti jiems spręsti tarpusavio konfliktus, mokyti juos draugauti ir bendrai dirbti. Jo pareiga organizuoti klasę, formuoti jos savivaldą, padėti vaikams organizuotai atstovauti savo interesams mokykloje. Vienas iš klasės vadovo auklėjamojo darbo sričių yra vadovavimas popamokinei veiklai ir mokymas bei pratinimas savarankiškai organizuoti tą veiklą. Norint, kad vadovavimas popamokinei veiklai būtų sėkmingas mokytojas privalo rūpintis mokinių turinimu ir prasmingu laisvalaikiu, aktyviu dalyvavimu popamokinėje veikloje. P. Natorp (2006) teigia, kad „klasių vadovai rūpindamiesi mokinių popamokine veikla, kelia sau tokius reikalavimus:

- Nušviesti laisvalaikio svarbą mokinio gyvenimui;
- Ugdyti teigiamą požiūrį į popamokinę veiklą;
- Tirti mokinių pomėgius, polinkius, interesus;
- Skatinti mokinius pažinti save;
- Nuolat domėtis kaip auklėtiniai dalyvauja popamokinėje veikloje, ko išmoksta, kokios patirties įgyja;“

Popamokinei veiklai klasės vadovai vadovauja tiesiogiai ar netiesiogiai organizuodami mokinių veiklą arba bendraudami ir bendradarbiaudami su kitais popamokinės veiklos vadovais, organizatoriais. “Šio bendravimo tikslas yra rinkti informaciją ir koordinuoti bendrą veiklą, siekiant bendrų klasės ugdymo tikslų.“

Popamokinėje veikloje vyksta abipusis bendravimas, todėl galima teigti, kad mokiniai ir pedagogai įgyja komunikacinę patirtį. Dirbdami su vaikiais pedagogai naudoja Л. С. Выготский (1999) tris bendravimo fazes:

1) „Žodinis bendravimas (mokiniais suteikiama galimybė daug bendravimo laisvės).

2) Problemų sprendimo (mokiniai dalyvaujantys veikloje susirinkę informaciją, bando spręsti situaciją, ieško alternatyviausių sprendimo būdų. Šioje fazėje labai svarbi, kiekvieno mokinio nuomonė).

3) Naujų funkcijų atsiradimą (mokiniai atlikę tam tikrus veiksmus pasikeičia vaidmenimis, atlieka kitas grupėje funkcijas. Vyksta natūralus susitelkimas dirbti, kurti, atrasti, o tai sudaromos puikios sąlygos pilietiškumo atsiradimui)“.

Klasės vadovas privalo informuoti kitus popamokinės veiklos vadovus apie savo auklėtinių gebėjimus. Taip pat jis turėtų padėti suprasti kitų dalykų mokytojams dirbantiems su jo klase, kad svarbu net tiek pats popamokinės veiklos turinys, kiek jos kryptingas poveikis mokinio asmenybei.

Kaip teigia S. Dzenuškaitė (1991), „auklėjimas yra vientisas procesas, jis negali būti skaidomas į atskiras popamokinės veiklos formas. Jas visas turi jungti bendras auklėjamasis tikslas, kurio įgyvendinimu ir turėtų rūpintis klasės auklėtojas, bendraudamas su visais, dirbančiais su jo auklėtiniais.“

Dar vienas svarbus auklėtojo veiklos aspektas - dalykų mokytojų supažindinimas su individualiomis mokinių savybėmis, socialine aplinka. Tai gali padėti mokytojams geriau suprasti mokinių elgesį. Reikėtų aptarti reikalavimus, kurie yra keliami mokiniams. Jie dažnai būna nedrausmingi todėl, kad vieni mokytojai per daug griežti, kiti – per daug liberalūs.

Kaip teigia B. Benard (1991), „auklėtojas norėdamas įgyvendinti savo tikslus, turi vadovautis klasės vadovo darbo principais, kurių yra išskiriama gana daug: tęstinumo, perimamumo, įvairumo, teisingumo, asmeniškumo, konfidencialumo“.

Pasak I. Ramanekienės (2002), „tęstinumo principas yra susijęs su laiko stoka. Kadangi pedagogai mokykloje turi didelį krūvį, jiems dažnai nelieka laiko, kurį galėtų skirti individualiam mokinių pažinimui. Šis principas reikalauja, kad mokytojas galėtų kuo daugiau laiko praleisti su klase, daryti jai teigiamą įtaką. Vienas iš neigiamų faktorių: labai dažna ir didelė mokytojų kaita. Tai gali keisti mokinių nuostatas, be to tarp jų gali atsirasti nestabilumas“. Dėl laiko stokos mokytojas į vaiką atkreipia dėmesį tik tada, kai iškyla problemos. Ryšys tarp mokytojų ir mokinių turėtų būti daug stipresnis. Mokytojas turi stebėti kokia aplinka ir faktoriai veikia vaiką. Tęstinumo principas akcentuoja, kad mokytojas kuo ilgiau turėtų dirbti su ta pačia klase.

Taip pat I. Ramanekienė (2002) pabrėžia, kad „perimamumo principo pagalba mokytojais kiekvieną vaiką perima iš tėvų. Jie turi atsiminti, kad tėvų autoritetas mokiniams yra pirminis. Visais atžvilgiais ugdant vaiką reikia išlaikyti tėvų autoritetą. Jų pasitikėjimą tėvais reikia ugdyti net ir tada, kai vaikai suabejoja kokiomis nors tėvų vertybėmis. Tam, kad ugdymas būtų efektyvus, turi būti mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas, kuris padės pripažinti mokytojo autoritetą to vaiko šeimoje. Mokytojas perima vaiką ne tik iš tėvų, bet ir iš kitų mokytojų“. Pedagogai daro klaidą labiausiai vertindami asmeninę savo patirtį ir nesikonsultuodami su kitais mokytojais, todėl moksleiviams sunku prisiderinti dėl skirtingų mokytojų stilių. Kita pedagogų klaida, jog jie per daug sureikšmina kiekvieną savo dėstomą dalyką.

Įvairumo principas akcentuoja ne tik mokymosi ir ugdymo įvairumą, bet kartu ir tarpusavio bendradarbiavimo ir bendravimo įvairovę. Labai svarbi yra aplinka kurioje vyksta mokinių darbas ir komunikacija tarp mokinių ir mokytojų. Labai dažnai įvairūs renginiai mokykloje daromi tradicinėje aplinkoje. Tuo tarpu reikia kurti daug įvairių tarpusavio bendravimo formų ir vietų, kur galima organizuoti renginius.

I. Ramaneckienė (2002) taip pat išskiria „Konfidencialumo principas. Šis principas yra susijęs su pedagogo etika ir reikalauja atkreipti dėmesį į informaciją, susijusią su konkrečiu asmeniu.“ Klasės auklėtojas turi turėti įvairių žinių apie vaiko socialinę aplinką, tėvų santykius, darbovietes. Jis turi kaupti informaciją, nes informacijos iškraipymas gali labai pakenkti mokinių ir mokytojų santykiams, taip pat ir mokyklos reputacijai. Kiek ir kaip mokytojas sugebės kaupti informaciją, dalintis su mokiniu, priklauso kokie bus santykiai, kiek mokinys bus mokytojui artimas. Iškilusias problemas pirmiausia reikia spręsti su mokiniu ar klase. Jei tai nesiseka klasės vadovas turi informuoti tėvus ir mokyklos vadovybę. Tai turi daryti tik tada, kai klasės auklėtojas bus įsitikinęs, kad kitaip problemos išspręsti negalima. Mokytojai turi sutari kokios yra informacijos keitimosi taisyklės, kokiais būdas bus informuojami tėvai ir mokyklos vadovybė.

Asmeniškumo principas reikalauja, kad kiekvienas mokinys būtų vertinamas kaip asmenybė, kad būtų atsižvelgiama į mokinio individualias ypatybes ir jų socialinę aplinką. I. Ramaneckienė (2002), „Suvokdami mokinį kaip atskirą asmenybę, mes galime jį labiau pažinti ir įvertinti, kaip jis atlieka savo vaidmenį.“ Asmeninis bendravimas labai reikšmingas visam ugdymo procesui, todėl pedagogai siūlo mokytoją vadinti vardu. Šis principas taip pat reikalauja, kad būtų atsižvelgta į kiekvieno mokinio poreikius.

Teisingumo principo komponentai yra tinkamas mokinių įvertinimas ir atsakomybė. Kadangi vertinimas yra labai reikšmingas ugdymo procese, todėl reikia nuolat tobulinti vertinimo formas ir kriterijus. Pažymys mokykloje yra per daug sureikšmintas ir dažnai pagal jį vertinama mokinio asmenybė. Ypač žemesnėse klasėse yra siūloma vertinti ne tik tradicinėmis vertinimo formomis, bet ir kurti individualias. Vertinti reikia žinias, o ne simpatijas ir antipatijas. Kito žmogaus vertinimas yra neatsiejamas nuo savęs vertinimo, todėl pedagogas pervertindamas save nesugebės įvertinti kito.

Pagrindinis ugdymas tampa vienu svarbiausių Lietuvos švietimo politikos prioritetu, tačiau reikia stengti, kad ir popamokinė veikla taptu vienas iš pagrindinių uždavinių švietimo įstaigose. Suteikiamos sąlygos visiems įgyti šių dienų gyvenimui reikalingų gebėjimų, žinių, tačiau patys vaikai turi pasirinkti kas jiems tinka, tačiau nenuošalėje turi būti ir pedagogai, kurie gali patarti.

1.3 Prevencinės galimybės rizikos grupės vaikams

Pedagoginių terminų žodyne terminu „prevencija“ įvardijami auklėjimo metodai, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, nesuderinamiems su morale ir teisės normomis. V. Adaškevičienė, J. Baltrušaitienė, O. Ušparaitė, D. Žvirdauskas, K. Tarnauskas (2005). Įvardija kaip „pastangas užkirsti kelią

deviantiškam elgesiui, kuris nestabdomas ir susiklosčius tam tikroms aplinkybėms gali peraugti net į nusikaltimus, tai pastangos šalinti tokio elgesio priežastis ". Dauguma mokslininkų teigia, kad rizikos grupės vaikams yra būtinos įvairios poveikio priemonės.

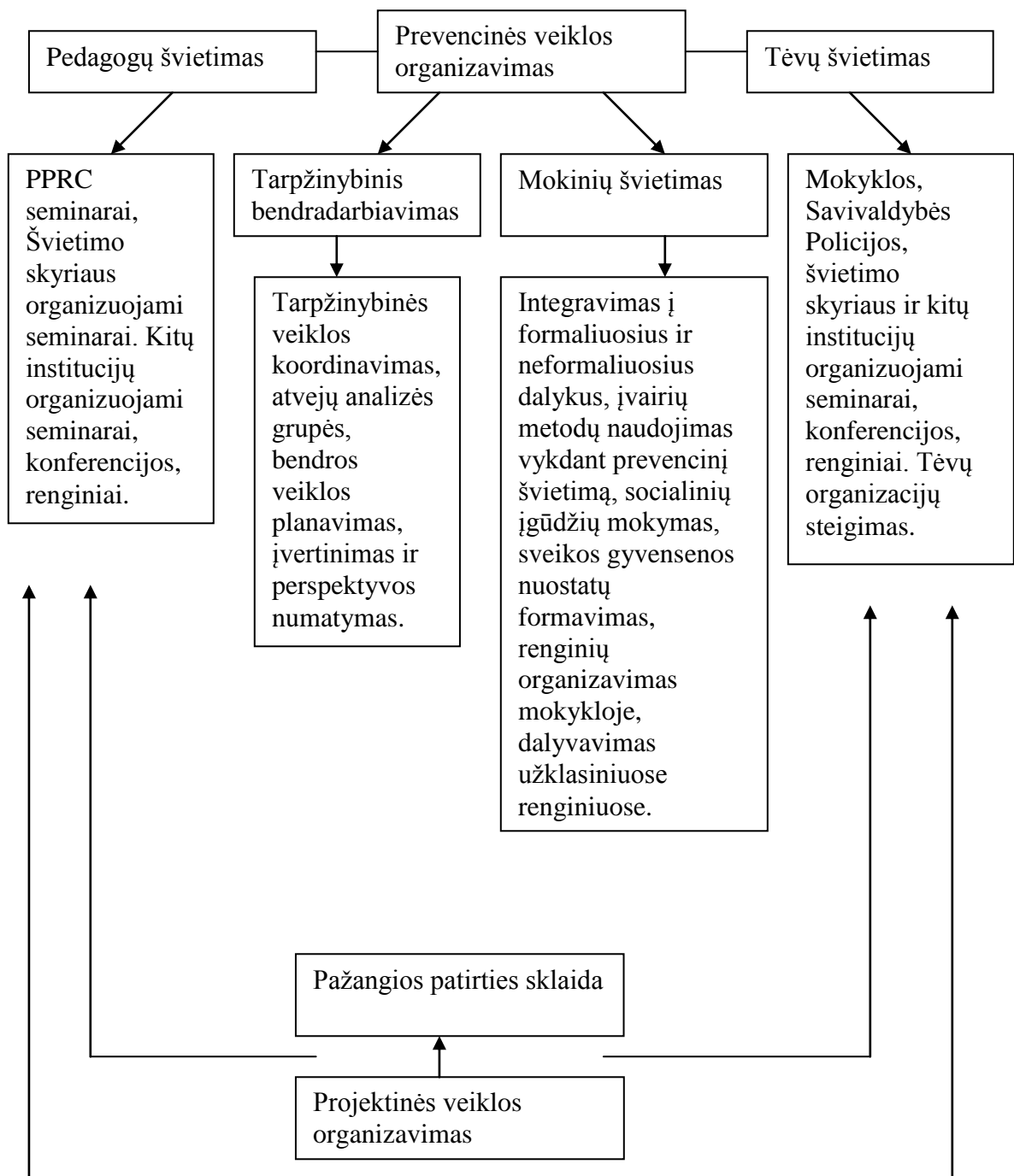
Prevenција taip pat rūpinasi ir Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerija, kuri kuria teisinius aktus reglamentuojančius pagalbą vaikui ir prevencinę veiklą mokyklose:

Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas, 2007-06-28

- ✓ Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas (2006).
- ✓ Vaikų ir jaunimo socializacijos programa, patvirtinta LR Vyriausybės 2004-02-23.
- ✓ LR Švietimo ir mokslo ministro 2004-12-09 įsakymu patvirtintas "Prevenčinio darbo grupių mokyklose ir prevenčinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašas".
- ✓ LR švietimo ir mokslo ministro 2007-07-12 įsakymu patvirtintas "Krizių valdymo mokyklose tvarkos aprašas".
- ✓ LR Švietimo ir mokslo ministro 2006-03-17 įsakymu patvirtinta "Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa".
- ✓ LR Švietimo ir mokslo ministro 2004-06-15 įsakymu patvirtinti "Bendrujų socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai".
- ✓ "Vaikų sugrąžinimo į mokyklas gairės", patvirtintos LR Švietimo ir mokslo ministro 2005-12-14
- ✓ "Mažas pajamas turinčių šeimų moksleivių nemokamo maitinimo tvarkos aprašas", patvirtintas Vilniaus savivaldybės tarybos 2007-07-18.
- ✓ Mokinių aprūpinimo mokinio reikmenimis tvarkos aprašas, patvirtintas Vilniaus savivaldybės tarybos 2007-07-18.

Peržvelgus visus teisinius dokumentus, susijusius su prevencine veikla, galima pastebėti, kad įgyvendinus visus numatytus reikalavimus būtų palaipsniui mažinamas rizikos grupės mokinių skaičius. Tačiau prevencijos sąvoka mokyklose palyginti nauja, tik nuo 2004 metų, o norint efektyvių rezultatų reikia daugiau laiko.

Neformalusis vaikų švietimas atlieka ir svarbią prevenčinio darbo funkciją.: Lietuvos mokyklose veikia prevenčinio darbo grupės, kurių paskirtis - spręsti prevenčinio darbo klausimus mokykloje bei organizuoti pagalbos teikimą.

2 pav. Komanda, kuri turi rūpintis prevencine veikla

Šaltinis: Orestein, L. (1989). *Foundations of Education*. Boston.

Visos išvardintos institucijos yra atsakingos už prevencinės veiklos organizavimą. Nuo kiekvieno priklauso ar bus pasiektas norimas rezultatas. Tik tada kai visos institucijos susivienys ir ieškos bendro tikslo galima laukti efektyviausių rezultatų.

Kaip teigia A. Juodaitytė „sėkmingos prevencinės strategijos pasizymi vaikų užimtumu, laisvalaikio organizavimu, sąlygų, leidžiančių vaikams vystyti savo gabumus ir polinkius, sudarymu, elgesio taisyklių apibrėžimu ir laikymusi“.

Kaip matyti G. Kvietkienė (1999) prevenciją skirsto į keletą lygių:

1. „Ankstyvoji prevencija, kai sudaromos pakankamos juridinės sąlygos, o valstybinėmis priemonėmis skatinamas socialinis teisingumas, pozityvus vaikų užimtumas, šalinamos esminės nusikalstamumo priežastys.
2. Pagalbos prevencija - tai specialios programos ir strategijos, padedančios rizikos grupės vaikams. Ši prevencija reikalauja profesionalios specialistų pagalbos, yra brangi, bet būtina priemonė, be kurios neapsieinama šiuolaikiniame pasaulyje.“

Tinkamas užimtumas - pati efektyviausia ankstyvosios prevencijos forma, kurią aktyviai gali taikyti pedagogas dirbantis su poapamokinės veiklos grupėmis. Kiek įmanoma platesnės vaiko laisvalaikio pasirinkimo galimybės turi būti užtikrinamos pagal Jungtinių tautų konvenciją kurią Lietuva ratifikavo.

Kita prevencijos forma - tinkamas ir aktualus informavimas. Mokyklose ir kitose ugdymo institucijose svarbu aiškiai įvardyti ir nurodyti institucijas, kurios vaikui gali padėti iškilus problemoms ar grėsmei.

Rizikos grupės vaikai, dažnai patiriantys prievartą ir baudimą iš suaugusiųjų pusės, yra jais nusivylę. Taip pat didėja nusivylimas ir formaliomis ugdymo institucijomis. Dažniausiai tokius vaikus sudomina išskirtinės asmenybės (ne visuomet darančios teigiamą įtaką) ir nuoširdus rūpinimasis jų bėdomis ir problemomis. Sėkmingai vykdomos alternatyvos sistemai prevencinės programos leidžia rizikos grupės vaikams gauti kvalifikuotą pagalbą.

J. Minkevičiūtė, G. Moroova (2008) išskiria kitokius prevencinio darbo barus. „Jos teigia, jog nuo vaikystės svarbu puoselėti savigarbą ir pozityvų savęs vertinimą. Galime matyti, jog menkai save vertinantys paaugliai labiau linkę pasitikėti aplinkinių sprendimais, bet ne savo. Savos vertės pajautimą padeda puoselėti nuoseklus auklėjimas, reikalavimų atitikimas vaiko sugebėjimus ir dėmesio koncentravimas į pasiekimus, bet ne į nesėkmes. Pozityvus savęs vertinimas lemia pasitikėjimą savimi. Taip pat dauguma mokslininkų prie pozityvaus savęs vertinimo mini gebėjimą planuoti savo veiklą ir numatyti apdovanojimus sau už tikslų įgyvendinimą.“

„Dar vienas prevencinio darbo su paaugliais baras - padėti paaugliams išsiugdyti jausmų išgyvenimo įgūdžius. Tokiu atveju pedagogas tampa pavyzdžiu išklaudydamas vaiką, rodydamas dėmesį jam. Paaugliai, kurie yra išsiugdę skausmingų jausmų išgyvenimo įgūdžius, sugeba taikyti savipagalbos metodus, sunkiu gyvenimo metu nesigriebs netinkamo elgesio.“

Kaip vienas iš reikšmingiausių prevencijos momentų yra minimas bendravimas. Svarbiausi bendravimo įgūdžiai yra aktyvus klausymasis ir saviraiška. Tik per artimą pažinimą tiek pedagogas, tiek aplinkos veiksniai gali daryti įtaką.

Kaip teigia E. Werner, R. Smith (1992), „dvasingi, religinių tradicijų besilaiką paaugliai efektyviau sugeba tvarkytis su prislėgta nuotaika, beprasmybės jausmais ir kitomis problemomis. Vadinasi, dvasingumo ugdymas ir religinių vertybių sklaida taip pat yra vienas iš efektyvių prevencijos būdų“.

2. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Metodologinės nuostatos ir tyrimo instrumentai

Kaip teigia G. Merkys (1999) mokslinis tyrimas - sistemingas ir kryptingas tikrovės objektų nagrinėjimas, taikant mokslo priemones bei metodus. Tyrime turi būti problemos išsiaiškinimas, tyrimo klausimų ir hipotezių formulavimas, aktualios informacijos kaupimas, duomenų analizė, rezultatų aprašymas ir išvadų, atsakančių į tuos klausimus ar patvirtinančių hipotezes.

Hipotezė pagrįstumas tikrinamas *anketavimo metodo* pagalba. Todėl kaip *tyrimo instrumentas* pasirinkta anketa pedagogams, kurie organizuoja popamokinę veiklą. Tyrimas atliekamas 2009 metais. Jame dalyvavo Telšių miesto ir rajono mokyklų pedagogai.

Anketos duomenys analizuojamos sistemiškai – gautu atsakymo duomenis kiekvieną klausimų grupę apibendrinama atskirai, o vėliau daromos bendros išvados.

Pasirinkta uždaro tipo anketa. Šį pasirinkimą sąlygojo, tai, kad uždaros anketos pagalba surenkami duomenys bei gaunami atsakymai yra objektyvesni, juos lengviau apibendrinti, galima tiksliau interpretuoti atsakymus (Tidikis, 2003).

Visą anketą sudaro 16 išsamių klausimų, kuris suskirstytas į 3 diagnostinius blokus: 1) *respondento apibrėžtis* (duomenys apie tyrimo dalyvius: lytis, amžius, išsilavinimas, duomenys apie darbovietę, kvalifikacinė kategorija, mokyklos tipas, pedagoginio darbo stažas. 2) *Rizikos grupės mokinius* (elgesys, mokyklos ir popamokinės veiklos nelankymo priežastys 3) *Popamokinė veiklos organizavimas* (popamokinės veiklos tikslai, principai, ugdomos kompetencijos, Švietimo ir mokslo ministerijos numatomi rezultatai, vadybinių funkcijų naudojimas organizuojant popamokinę veiklą, mokyklos pagalba organizuojant popamokinę veiklą).

Sudarant atsakymus į anketos klausimus, siekta, kad jie būtų išsamesni, todėl rengiant atsakymų į atskirus klausimus variantus, parengta nuo 3 iki 5 galimų atsakymų variantų priklausomai nuo klausimo. Tokia atsakymų į klausimus rengimo metodika leis geriau atspindėti mokytojų nuomonės lygį. Be to, atsakymų variantų įvairumas sudarys daugiau galimybių juos klasifikuoti, suformuoti skales, lyginti gautus duomenis tarpusavyje, geriau išsiaiškinti atsakymų turinį jų intensyvumą.

Tyrimo metu išdalintos 150 anketų, grįžo 128 anketos.

2.2. Tyrimo kontingentas

Organizuojant tyrimą labai svarbu nustatyti reikalingą tyrimų skaičių, kad vėliau būtų galima padaryti reikšmingas išvadas.

Tyrime buvo padaryta išankstinė atranka, pagal nustatytus kriterijus buvo parenkama tam tikra pedagogų populiacijos dalis. Sudarant tyrimo imtį labai svarbu, kad ji būtų reprezentatyvi, t.y., kuo pilniau atspindėtų populiaciją, iš kurios ji sudaryta. Kadangi tyrime dalyvavo 23 Telšių rajono mokyklų (7 miesto ir 16 kaimo). Todėl į anketos klausimus atsakė pedagogai, kurie organizuoja popamokinę veiklą.

2.3 Tyrimo etapiškumas

Literatūroje (Tidikis, 2003) pabrėžiama, kad nors anketavimas yra vienas iš populiariausių tyrimo metodų socialinėje sferoje, tačiau labai svarbu užtikrinti, kad šio metodo pagalba gauti duomenys būtų patikimi, nes neretai šis metodas kritikuojamas dėl galimo jo subjektyvumo. Iš esmės anketavimas yra sudėtingas, reikalauja profesionalaus pasirengimo, nagrinėjamos problemos išmanymo, kruopštaus, nuoseklaus darbo ir ne mažiau, o netgi daugiau negu kiti metodai laiko. Todėl tinkamai organizuojamas anketinis tyrimas privalo apimti eilę struktūrinių etapų - tyrimo stadijų - tarp kurių nurodomos tokios stadijos kaip: 1) anketos rengimas; 2) anketų pildymas (pateikimas jas pildyti, duomenų rinkimas); 3) gautų duomenų sumavimas.

Tyrimo rezultatai aprašomi šiame darbe taip pat susidėjo iš tam tikrų etapų:

- 1) *Duomenų rinkimo* - duomenys buvo renkami pedagogams pateikiant anonimines anketas (žr. darbo priedus).
- 2) *Gautų duomenų sumavimo* - anketavimo metu surinktų duomenų išreiškimo empiriniais kiekybiniais rodikliais, kuris apėmė:

2.1 Tyrimo duomenys apdoroti naudojant statistinę duomenų apdorojimo SPSS 11.0 (Statistical Package for the Social Science 11.0)

2.4 Statistinio duomenų apdorojimo metodikos pagrindimas

Tyrimo statistiniai duomenys buvo apdorojami pagal iš anksto apibrėžtą schemą. Skaičiavimams buvo naudojama SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) programinė įranga.

Greta įprastų aprašomųjų statistinių metodų buvo taikyti ir daugiamačiai statistiniai metodai: faktorinė ir koreliacinė analizės.

Tyrimo kintamųjų struktūrai tirti panaudotas **faktorinės analizės** metodas. Faktorinė analizė tyrime naudota norint sutankinti tyrimo pirminius kintamuosius. Faktorinė analizė buvo atliekama koreliacinės matricos pagrindu. Panaudotas pagrindinių komponentų metodas ir VARIMAX rotacija, t. y. kintamųjų ašių pasukimas ieškant maksimalios dispersijos. „Faktorinė analizė ne tik parodo statistinio ryšio tarp kelių požymių stiprumą (koreliacijos koeficientų reikšmės), bet ir leidžia išryškinti

latentinius požymius, jų priežastis, tarpusavio priklausomybės dėsningumus, pateikia nagrinėjamo psichosocialinio reiškinių struktūrą" (G. Merkys, 1996).

Vienas iš rodiklių, parodantis, kiek matrica tinka faktorinei analizei, yra *Kaiser-Myer-Olkin* (KMO) koeficientas. Kuo šio koeficiento reikšmė artimesnė vienetui, tuo labiau matrica tinkama faktorinei analizei (esant $KMO < 0,5$ - faktorinė analizė nepriimtina). Faktoriaus aprašomoji galia arba sklaida rodo, kokią procentinę dalį visumos paaiškina tiriamasis objektas. Faktorių interpretuotinas, jei paaiškina ne mažiau kaip 10% sklaidos.

3. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

3.1 Pedagogų demografinė analizė

Vaikų ir jaunimo neužimtumas visada sudaro daug socialinių problemų. Užsiėmimas kuo nors prasmingu, teigiama veikla padeda vaikams išvengti negatyvių draugijų ir veiklos. Tuo turi pirmiausia pasirūpinti tėvai ir mokykla.

Nuo mokytojų sugebėjimo efektyviai organizuoti popamokinę veiklą priklauso mokinių vertybių sistema, kuria vadovausi vaikai visą likusį gyvenimą.

Todėl sudarius anketą ir apklausus pedagogus, galima teigti, kaip mokyklose organizuojama popamokinė veikla, ar tai vienas iš efektyviausių būdų mažinančių rizikos grupės mokinių skaičių.

Suvedus gautus anketų duomenis matosi, kad respondentų amžius vidutinis (vidurkis – 42 metai). Galima daryti prielaidą, kad tokio amžiaus pedagogai dažniausiai linkę savo darbe pritaikyti įvairias naujoves, kurios padeda geriau organizuoti popamokinę veiklą. Taip pat jie dažniau dalyvauja įvairiuose projektuose, seminaruose.

Mokytojų darbo stažo diapazonas labai platus nuo vienerių iki trisdešimt septynerių metų. Todėl galima teigti, kad popamokinę veiklą organizuojantys ne visi pedagogai turi pakankamai patirties dirbant su rizikos grupės mokiniais, tačiau matyti, kad darbo stažo vidurkis – aukštas. Galima teigti, kad dauguma pedagogų yra kompetentingi organizuoti popamokinę veiklą rizikos grupės mokiniams.

Panašus skaičius apklaustųjų, kurie dirba vidurinėse ir pagrindinėse mokyklose. Šiek tiek mažiau pedagogų, kurie dirba gimnazijose.

Popamokinę veiklą daugiausiai organizuoja žemesnes kvalifikacines kategorijas turintys pedagogai. Nedidelė dalis respondentų turi metodininko kvalifikacinę kategoriją. Nei vienas iš apklaustųjų neturėjo aukščiausios kvalifikacinės kategorijos.

Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę panašus. Mieste apklausti 43,8 % respondentų, o kaime 56,2 % respondentų. Toks pasiskirstymas leis objektyviau interpretuoti gautus duomenis.

3.2 Rizikos grupės mokiniai pedagogų požiūriu

1 lentelė

Pedagogų nuomonė apie rizikos grupės mokinių elgesį pagal gyvenamąją vietovę (N=128)

Teiginiai	Vietovė, kurioje dirba respondentai	Niekada %	Retai %	Dažnai %	Visada %
1. Priešinasi suaugusiųjų kontrolei	Kaimas	0	6,9	73,6	19,4

	Miestas	1,3	7,1	78,6	14,3
2. Nesilaiko mokyklos taisyklių	Kaimas	2,8	9,7	77,8	12,5
	Miestas	0	1,8	85,7	12,5
3. Provokuoja konfliktus	Kaimas	4,3	3,6	42,3	47,5
	Miestas	7,1	2,7	47,6	40,2
4. Siekia įtvirtinti savo nepriklausomybę	Kaimas	10,2	4,2	62,5	33,3
	Miestas	0	5,4	58,9	35,7
5. Nepagrįstai prieštarauja	Kaimas	0	2,8	75,0	22,0
	Miestas	3,9	1,8	66,1	32,1
6. Sunkiai sukaupia dėmesį	Kaimas	0	2,8	76,4	20,8
	Miestas	4,1	1,8	75,0	23,2
7. Nesugeba ilgesnį laiką intensyviai dirbti.	Kaimas	0	5,6	70,8	23,6
	Miestas	0	5,4	73,2	21,4
8. Greitai pavargsta ir išsenka	Kaimas	4,9	0	77,8	22,2
	Miestas	0	5,3	82,1	17,9
9. Trukdo kitiems	Kaimas	0	2,8	72,2	25,0
	Miestas	2,8	7,1	69,6	23,2
10. Kritikuoja be pagrindo	Kaimas	1,2	18,1	61,1	20,8
	Miestas	0	7,1	66,1	26,8
11. Grasina mokytojams	Kaimas	23,6	41,7	33,3	1,4
	Miestas	19,6	53,6	25,0	1,8
12. Grasina bendraamžiams	Kaimas	11,1	25,0	51,4	12,5
	Miestas	1,8	25,0	53,6	19,6
12. Pakelia toną	Kaimas	3,4	0	70,8	29,2
	Miestas	4,5	1,0	55,4	44,6
13. Nervinasi	Kaimas	5,9	22,2	58,3	19,4
	Miestas	1,7	21,4	55,4	23,2
14. Pasižymi nerūpestingumu	Kaimas	10,9	25,0	68,1	6,9
	Miestas	0	17,9	73,2	8,9
15. Pasižymi dvasiniu skurdu	Kaimas	1,3	10,2	68,1	31,7
	Miestas	2,7	9,5	60,7	39,3
16. Bėga iš pamokų	Kaimas	2,8	19,4	63,9	16,7
	Miestas	0	19,6	57,1	23,2
17. Meluoja, apgaulinėja	Kaimas	3,8	13,9	58,3	27,8
	Miestas	0	7,1	55,4	37,5
18. Išsigalvoja nebūtų dalykų, norėdamas išvengti bausmės	Kaimas	0	18,1	56,9	25,0
	Miestas	1,2	28,6	44,6	26,9
19. Nepripažįsta suklydęs	Kaimas	4,2	38,9	44,4	12,5
	Miestas	5,4	55,4	32,1	7,1
20. Atmeta pripažintas normas	Kaimas	4,3	0	58,3	41,7
	Miestas	2,6	0	67,9	32,1
21. Demonstruoja fizinę agresiją	Kaimas	2,8	51,4	38,9	6,9
	Miestas	0	66,1	30,4	3,6
22. Gerai orientuojasi įvairiose	Kaimas	2,7	40,3	56,9	2,8

socialinėse situacijose	Miestas	1,2	46,4	46,4	7,1
23. Yra apsukrus, aktyvus, sugeba numatyti, kaip galima sukelti suaugusiųjų gailęstį ir užuojautą	Kaimas	0	9,7	54,2	36,1
	Miestas	0	10,7	76,8	12,5

Vaikų ir paauglių integracijos sunkumai, emocinės ir elgesio problemos ypač akivaizdžios mokyklos. Jas įvardyti ir atpažinti ypač svarbu jau vien todėl, kad netrukus šie paaugliai turės įsijungti į visuomenę.

Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad respondentai dažnai susiduria su rizikos grupės mokiniais. Atsakinėdami į pateiktus teiginius apie rizikos grupės mokinius, jie dažniausiai pasirinko variantą „dažnai“. Tik nedidelis procentas respondentų pasirinko atsakymą „niekada“. Tokie atsakymai buvo tik į pateiktą klausimą apie mokinių grąsinimus mokytojams ir mokiniams.

Galima daryti prielaidą, kad rizikos grupės mokinių neigiamas elgesys mokyklose labai ryškus. Kaimo ir miesto respondentų atsakymai labai panašūs, tačiau pedagogai dirbantys mieste mano, kad rizikos grupės mokinių elgesys labiau neigiamas. Tuo remiantis galima konstatuoti, kad miesto mokyklų moksleivių neigiamą elgesį formuoja mikro ir makro aplinkos veiksniai. Todėl jie sparčiau gali perimti neigiamus elgesio modelius. Kaimo mokyklose rizikos grupės mokinių neigiamas elgesys mažiau pastebimas, literatūroje teigiamas, kad kaimo mokiniai uždaresni ir mažiau bendraujantys. Nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos rizikos grupės mokinių yra, todėl būtina imtis priemonių, kad tokių vaikų būtų kuo mažiau.

Šio klausimo kintamieji yra nepriklausomi nuo likusiųjų, todėl negrupuojami ir sudaro atskirus faktorius. Todėl galima sakyti, kad faktorinė analizė šiuo klausimu netinka.

2 lentelė

Pedagogų nuomonė, apie rizikos grupės mokinių popamokinės veiklos nelankymo priežastis

(N=128)

9. Teiginiai	Vietovė, kurioje dirba	Visiškai nesutinku	Nesutinku %	Nežinau %	Sutinku %	Visiškai sutinku
--------------	------------------------	--------------------	-------------	-----------	-----------	------------------

	respondentai	%				%
1. Silpna motyvacija	Kaimas	1,2	2,8	12,5	15,3	72,2
	Miestas	0	1,5	25,0	39,3	35,7
2. Įtemti santykiai su mokytojais	Kaimas	1,2	0	16,7	31,9	51,4
	Miestas	4,5	7,3	17,9	23,2	58,9
3. Blogi santykiai su šeimos nariais	Kaimas	5,3	4,1	19,4	34,7	45,8
	Miestas	0	3,2	25,0	26,8	48,2
4. Neigimas draugų pavyzdys	Kaimas	2,3	4,9	22,2	34,7	43,1
	Miestas	0	5,0	26,8	26,8	46,4
5. Psichologinio ir fizinio nesaugumo jausmas	Kaimas	4,3	0	25,0	26,4	48,6
	Miestas	1,2	2,1	14,3	39,3	46,6
6. Siekimas būti nepriklausomu	Kaimas	0	1,9	12,5	29,2	58,3
	Miestas	2,6	2,7	25,0	25,0	50,0
7. Blogi santykiai su bendraklasiais	Kaimas	2,4	1,8	16,7	26,4	56,9
	Miestas	3,9	0	21,4	35,7	42,9
8. Tėvų išvykimas į užsienį	Kaimas	1,4	1,2	19,4	34,7	45,8
	Miestas	0	1,2	17,9	25,0	57,1
9. Materialiniai veiksniai	Kaimas	4,5	0	13,9	26,4	59,7
	Miestas	1,2	7,2	19,6	28,6	51,8

Kaip matyti lentelėje pedagogai mano, kad visi išvardinti veiksniai turi įtakos rizikos grupės mokinių mokyklos nelankymui, tuo pačiu ir popamokinės veiklos nelankymui. Dauguma respondentų visiškai sutinka, kad išvardinti teiginiai yra nelankymo mokyklos ir popamokinės veiklos priežastys. Taip mano tiek mieste, tiek ir kaime gyvenantys respondentai. Tokie vaikai, kurie neužsiima po pamokų kuo nors prasmingu padaro daugiau teisės pažeidimų, užsiima beprasme veikla ir tai tampa padidėjusios rizikos veiksmu.

3 lentelė

Mokyklos ir popamokinės veiklos nelankymo priežasčių faktorinė analizė

(KMO=0,61, sklaida 62,22 %)

Faktoriaus pavadinimas	Pirminė subskalė	N	Faktoriaus svoris	Faktoriaus aprašomoji galia (sklaida) %
Šeimos svarba ugdyje	Blogi santykiai su šeimos nariais	3	0,77	25,66
	Tėvų išvykimas į užsienį		0,53	
	Materialiniai veiksniai		0,5	
Mokinių nusistatymas	Silpna motyvacija		0,76	
	Įtemti santykiai su mokytojais		0,63	
	Psichologinio ir fizinio		0,58	

	nesaugumo jausmas	4		21,21
	Siekimas būti nepriklausomu		0,52	
Kitų asmenų įtaka	Neigimas draugų pavyzdys	2	0,67	15,35
	Blogi santykiai su bendraklasiais		0,57	

Kuo didesnė kumuliatyvi sklaidos dalis, kurią kintamuosiuose paaiškina išskirti faktoriai, tuo faktorinė analizė yra sėkmingesnė. Gavome, kad faktoriai kartu paaiškina 62,22 proc. visų kintamųjų sklaidos.

Gauti mokyklos ir popamokinės veiklos nelankymo faktorinės analizės rezultatai rodo:

1. Labai svarbus šeimos požiūris į vaiko mokyklos ir popamokinės veiklos nelankymą. Šiuo atveju vaikai konfliktuoja su tėvais arba jie išvykę, tai lemia padidėjusią riziką nelankyti ugdymo įstaigos.
2. Kitas faktorius rodo, kad daug kas priklauso nuo mokinio elgesio ir noro.
3. Kaip matyti lentelėje kitų asmenų įtaka taip pat turi didelę reikšmę, kad rizikos grupės mokiniai nenori lankyti mokyklos ir popamokinės veiklos.

3.3 Pedagogų popamokinės veiklos organizavimas rizikos grupės mokiniams

4 lentelė

Pedagogų popamokinės veiklos organizavimo tikslai (N=128)

Teiginiai	Vietovė, kurioje dirba respondentai	Sutinku %	Iš dalies %	Nesutinku %
1. Suteikti papildomų žinių	Kaimas	77,8	22,2	0
	Miestas	82,1	17,9	1,2
2. Išugdyti gerą, kultūringą, protingą vaiką	Kaimas	75,0	25,0	3,8
	Miestas	78,6	21,4	3,5
3. Padėti praleisti laisvalaikį	Kaimas	16,1	22,2	66,7
	Miestas	16,7	67,8	16,1
4. Per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu.	Kaimas	77,8	22,2	2,0
	Miestas	76,8	23,2	1,8
5. Padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.	Kaimas	83,3	16,7	4,0
	Miestas	76,8	23,2	2,7
6. Padėti vaikui sėkmingai veikti visuomenėje	Kaimas	80,6	19,4	2,1
	Miestas	78,6	21,4	2,9

Popamokinė veikla suprantama kaip permanentinis (tolydus, nenutrūkstamas) procesas, skirtas vaikų socializacijai. Todėl pedagogai užsiimantys popamokine veikla turi nusimatyti savo darbo

tikslus, ko jie siekia ir stengtis viską įgyvendinti. Tada popamokinė veikla taps efektyvi prevencinė priemonė rizikos grupės mokiniams.

Respondentų nuomone popamokinė veikla yra skirta ugdomajai veiklai, todėl ir matome, kad dauguma apklaustųjų nesutinka su teiginiu, jog popamokinė veikla skirta laisvalaikio praleidimui. Kiti atsakymo variantai labiau atitinka pedagogų išsikeltus tikslus popamokinei veiklai. Pedagogai sutinka su neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos iškeltais tikslais. Jie stengiasi tuos tikslus įgyvendinti per popamokinę veiklą.

Kaimo ir miesto respondentų nuomonės labai panašios.

5 lentelė

Popamokinės veiklos tikslų faktorinė analizė
(KMO=0,52, sklaida 56,65 %)

Faktoriaus pavadinimas	Pirminė subskalė	N	Faktorius svoris	Faktoriaus aprašomoji galia (sklaida) %
Tapimas visuomenės nariu	Per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu.	3	0,77	21,31
	Padėti vaikui sėkmingai veikti visuomenėje		0,68	
	Padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.		0,47	
Siekimas aukštesnių tikslų	Suteikti papildomų žinių	2	0,82	18,24
	Padėti praleisti laisvalaikį		-0,69	
Teigiamas asmenybės ugdymas	Išugdyti gerą, kultūringą, protingą vaiką	1	0,85	17,10

Matoma, kad duomenys faktorinei analizei tinkami (KMO=0,52). Atlikus faktorinę analizę gavome 3 faktorius, pagal kuriuos galime išanalizuoti popamokinės veiklos tikslus.

1. Matoma, kad pedagogai, savo darbu siekia, kad rizikos grupės mokiniai, kurie lanko popamokinės veiklos būrelius, gebės puikiai integruos į visuomenę ir taps aktyviu jos nariu.
2. Kitas faktorius rodo, kad pedagogai nori, jog rizikos grupės mokiniai per popamokinę veiklą pasisavintų naujesnių žinių, tačiau nemano, kad popamokinė veikla skirta praleisti laisvalaikį. Galima teigti, kad pedagogai siekia aukštesnių tikslų.
3. Trečias aktorius, kuris teigia, kad popamokinė veikla gali pakeisti rizikos grupės mokinių elgesio normas.

Popamokinės veiklos principų laikymasis pagal gyvenamąją vietovę (N=128)

Teiginiai	Vietovė, kurioje dirba respondentai	Visiškai nepritariu %	Nepritariu %	Iš dalies %	Pritariu %	Visiškai pritariu %
1. Popamokinių veiklų pasiūla, skirta mokinių kompetencijoms ugdyti.	Kaimas	1,2	3,5	16,7	23,3	31,1
	Miestas	4,6	8,3	32,2	16,8	30,0
2. Mokytojai, tėvai ir vaikai yra bendro ugdymosi proceso kūrėjai, kartu identifikuoja poreikius.	Kaimas	1,8	1,2	16,7	26,4	56,9
	Miestas	2,3	2,9	17,9	22,1	50,0
3. Sudaromos visos sąlygos vaiko kompetencijoms ugdytis per pasirinktą veiklą	Kaimas	4,9	4,9	15,3	34,7	51,7
	Miestas	2,3	6,3	23,2	21,4	50,4
4. Siūlomos veiklos ir mokymosi būdai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį, nepriklausomai nuo socialinės padėties.	Kaimas	2,1	3,0	18,1	31,9	50,0
	Miestas	6,8	4,3	50,6	28,6	19,8
5. Ugdymas individualizuojamas pagal kiekvienam vaikui reikalingą kompetenciją, atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus.	Kaimas	3,6	2,9	47,8	25,0	27,2
	Miestas	4,3	2,4	40,9	33,9	17,1
6. Vaikai laisvai renkasi švietimo tiekėją, tinkamiausias veiklas kompetencijoms ugdyti, dalyvauja jose savo noru ir niekieno neverčiami.	Kaimas	2,7	3,9	19,4	27,8	52,8
	Miestas	4,8	4,3	19,6	32,1	48,2

Nemaži respondentų teigia, kad mokyklose laikomasi nustatytų principų (aktualumo, demokratiškumo, prieinamumo, individualizavimo, savanoriškumo). Tačiau buvo ir tokių atsakymų, kurie teigia, kad pedagogai tik iš dalies likosi Švietimo ir mokslo nustatytų principų. Mieste gyvenantys respondentai tik iš dalies mano, kad popamokinė veikla yra skirta kompetencijoms ugdyti. Taip pat pastebėta, kad mieste popamokinė veikla yra tik iš dalies prieinama skirtingo socialinės padėties

vaikams. Kaimo ir miesto mokyklose dirbantys pedagogai teigia, kad iš dalies yra atsižvelgiama į vaiko poreikius, asmenines galimybes. Taip pat buvo pateikta ir tokie galimi atsakymo variantai, kaip „nepritariu“ ir „visiškai nepritariu“, tačiau tokius atsakymus pasirinko vienetai.

7 lentelė

Popamokinės veiklos principų faktorinė analizė

(KMO=0,506, sklaida 57,05%)

Faktoriaus pavadinimas	Pirminė subskalė	N	Faktoriaus svoris	Faktoriaus aprašomoji galia (sklaida) %
Vaikų poreikiai	Siūlomos veiklos ir mokymosi būdai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį, nepriklausomai nuo socialinės padėties	2	0,83	21,30
	Vaikai laisvai renkasi švietimo tiekėją, tinkamiausias veiklas kompetencijoms ugdyti, dalyvauja jose savo noru ir niekieno neverčiami		0,76	
Kompetencijų ugdymas	Ugdymas individualizuojamas pagal kiekvienam vaikui reikalingą kompetenciją, atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus.	3	0,77	20,33
	Popamokinių veiklų pasiūla, skirta mokinių kompetencijoms ugdyti		0,71	
	Sudaromos visos sąlygos vaiko kompetencijoms ugdytis per pasirinktą veiklą		0,57	
Demokratiškumo faktorius	Mokytojai, tėvai ir vaikai yra bendro ugdymosi proceso kūrėjai, kartu identifikuoja poreikius	1	0,82	15,42

Matoma, kad duomenys faktorinei analizei tinkami (KMO=0,506). Atlikus faktorinę analizę gavome 3 faktorius, pagal kuriuos galime išanalizuoti popamokinės veiklos principus.

1. Pirmasis faktorius teigia, kad mokiniai savo noru renkasi popamokinę veiklos kryptį, nepaisant amžiaus, išsilavinimo, turimos patirties skirtumų.

2. Kitas faktorius teigia, kad popamokinėje veikloje turi būti ugdomos visos kompetencijos, taip pat, kad pedagogas turi atsižvelgti į vaikų galimybes ir poreikius.
3. Demokratiškumo faktorius teigia, kad tik bendrai siekiantys vieno tikslo, galima pasiekti efektyviausių rezultatų.

8 lentelė

Popamokinės veiklos kompetencijos (N=128)

Teiginiai	Vietovė, kurioje dirba respondentai	Visiškai nesutinku %	Nesutinku %	Iš dalies %	Sutinku %	Visiškai sutinku %
1. Ugdomas savęs pažinimas	Kaimas	0	1,2	15,3	27,8	56,9
	Miestas	2,3	0	21,4	28,6	50,0
2. Ugdomas pasitikėjimas savimi	Kaimas	0	1,4	16,7	30,6	52,8
	Miestas	1,9	2,0	23,2	23,2	53,6
3. Ugdomas savęs vertinimas	Kaimas	3,2	1,2	19,4	33,3	47,2
	Miestas	1,0	0	19,6	23,2	57,1
4. Ugdoma savianalizė	Kaimas	4,6	2,3	19,4	27,8	52,8
	Miestas	2,9	2,3	23,2	28,6	48,2
5. Ugdoma saviraiška	Kaimas	0	1,9	18,1	30,6	51,4
	Miestas	1,7	1,5	23,2	25,0	51,8
6. Ugdoma sveika gyvensena	Kaimas	1,1	0	19,4	36,1	44,4
	Miestas	0	1,2	16,1	25,0	58,9
7. Ugdoma atsakomybė už savo veiksmus	Kaimas	2,6	2,4	19,4	23,6	56,9
	Miestas	6,3	2,1	17,9	25,0	57,1
8. Ugdomas savarankiškas mokymasis bei informacijos valdymas	Kaimas	0	3,2	18,1	30,6	51,4
	Miestas	0	0	19,6	21,4	58,9
9. Ugdomas informacijos analizavimas bei panaudojimas	Kaimas	1,2	1,3	13,9	34,7	51,4
	Miestas	4,6	4,1	23,2	19,6	57,1
10. Ugdomas mąstymo lankstumas (loginis, kritinis – probleminis, kūrybinis)	Kaimas	0	1,5	15,3	29,2	55,6
	Miestas	4,5	4,2	21,4	26,8	51,8
11. Ugdomas bendravimas ir bendradarbiavimas	Kaimas	4,2	0	18,1	23,6	58,3
	Miestas	3,1	0	25,0	28,6	46,4
12. Ugdomas darbas komandoje	Kaimas	0	1,2	15,3	29,2	55,6
	Miestas	1,1	1,2	25,0	25,0	50,0
13. Ugdomas demokratiškų struktūrų ir procedūrų išmanymas	Kaimas	0	1,0	16,7	34,7	48,6
	Miestas	0	1,4	23,2	25,0	51,8
14. Ugdomas sprendimų priėmimas	Kaimas	3,6	0	16,7	20,8	62,5
	Miestas	4,6	1,2	19,6	33,9	46,4
15. Ugdomas konfliktų	Kaimas	1,7	4,2	19,4	33,3	47,2

sprendimas	Miestas	1,2	4,9	17,9	25,0	57,1
16. Ugdomas lygių galimybių įsisąmoninimas	Kaimas	0	6,3	19,4	22,2	58,3
	Miestas	5,2	5,9	16,1	35,7	48,2
17. Ugdoma ekologinė savimonė	Kaimas	4,3	2,3	22,2	25,0	52,8
	Miestas	0	1,7	17,9	33,9	48,2
18. Ugdomos specifinių sričių žinios	Kaimas	4,5	5,2	19,4	34,7	45,8
	Miestas	2,3	0	17,9	28,6	53,6
19. Ugdomi gebėjimai, įgūdžiai	Kaimas	4,7	5,3	18,1	37,5	44,4
	Miestas	0	0	23,2	26,8	50,0
20. Ugdomas supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką	Kaimas	4,1	7,3	18,1	30,6	51,4
	Miestas	2,1	0	19,6	28,6	51,8
21. Ugdomas požiūris į veiklos kokybę	Kaimas	4,2	0	20,8	27,8	51,4
	Miestas	3,1	4,2	19,6	50,0	30,4

Nuo pedagogo darbo priklauso ar mokiniai sugebės įgyti kompetencijas, kurios reikalingos, tolimesniame gyvenime. Visas kompetencijas reikia ugdyti, tam palankiausia terpė popamokinė veikla. Todėl buvo svarbu išsiaiškinti ar pedagogai stengiasi ugdyti visas kompetencijas, kurios nurodytos popamokinės veiklos koncepcijoje.

8 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad pedagogų nuomone popamokinė veikla labai ugdo mokinių kompetencijas. Nedidelė dalis apklaustųjų teigė, kad tik iš dalies ugdomos mokinių kompetencijos per popamokinę veiklą. Tik labai mažas procentas apklaustųjų teigia, kad per popamokinę veiklą yra ugdomos vienos ar kitos kompetencijos. Kompetencijų dėka, vaikai gali pasijusti pilnaverčiais visuomenės nariais. Jei pedagogai stengiasi visas kompetencijas ugdyti, tai yra galimybė, kad rizikos grupės vaikų sumažės.

Lyginant kaimo ir miesto respondentų atsakymus jokių skirtumų nepastebėta. Beveik visi apklausti respondantai vieningos nuomonės.

9 lentelė

Popamokinėje veikloje ugdomų rizikos grupės mokinių kompetencijų faktorinė analizė

(KMO=0,53, sklaida 90,8%)

Faktoriaus pavadinimas	Pirminė subskalė	N	Faktoriaus svoris	Faktoriaus aprašomoji galia (sklaida) %
Asmeninės kompetencijos	Ugdomas savęs pažinimas	5	0,91	20,20
	Ugdomas pasitikėjimas savimi		0,87	
	Ugdomas savęs vertinimas		0,76	
	Ugdoma savianalizė		0,71	

	Ugdoma saviraiška		0,42	
Vertybių kompetencija	Ugdoma sveika gyvensena	2	0,51	19,10
	Ugdoma ekologinė savimone		0,5	
Socialinė kompetencija	Ugdoma atsakomybė už savo veiksmus	6	0,54	20,14
	Ugdomas bendravimas ir bendradarbiavimas		0,52	
	Ugdomas darbas komandoje		0,5	
	Ugdomas sprendimų priėmimas		0,46	
	Ugdomas konfliktų sprendimas		0,41	
	Ugdomas lygių galimybių įsisąmoninimas		0,4	
Informacijos valdymo kompetencija	Ugdomas savarankiškas mokymasis bei informacijos valdymas	5	0,65	17,42
	Ugdomas informacijos analizavimas bei panaudojimas		0,61	
	Ugdomas demokratiškų struktūrų ir procedūrų išmanymas		0,55	
	Ugdomas supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką		0,51	
	Ugdomas požiūris į veiklos kokybę		0,42	
Funkcinės kompetencijos	Ugdomas mąstymo lankstumas (loginis, kritinis – probleminis, kūrybinis)	3	0,64	14,00
	Ugdomos specifinių sričių žinios		0,59	
	Ugdomi gebėjimai, įgūdžiai		0,51	

Matoma, kad duomenys faktorinei analizei tinkami ($KMO=0,53$). Atlikus faktorinę analizę gavome 5 faktorius, pagal kuriuos galime išanalizuoti mokytojų ugdomas mokinių kompetencijas per popamokinę veiklą.

1. Pirmas faktorius rodo, kad pedagogai stengiasi per popamokinę veiklą išugdyti rizikos grupių asmenines savybes.
2. Kitas faktorius rodo, kad pedagogams svarbus ekologinis ugdymas ir sveika gyvensena.
3. Matoma, kad pedagogai turi ugdyti socialines kompetencijas. Tik dirbant bendrai ir siekia bendrų tikslų galima pasiekti rezultatų.
4. Faktorius rodo, kad pedagogai stengiasi suformuoti rizikos grupės mokinių supratimą apie informacijos panaudojimą, šiuolaikinę darbo rinką. Stengiais pedagogai padėti vaikams tapti visaverčiais visuomenė nariais.

5. Šis faktorius parodo, kad pedagogai stengiasi per popamokinę veiklą išugdyti protinius mokinių gebėjimus.

10 lentelė

Pedagogų nuomonė apie Švietimo ir mokslo ministerijos numatomus popamokinės veiklos rezultatus (N=128)

Teiginiai	Vietovė, kurioje dirba respondentai	Visiškai nesutinku %	Nesutinku %	Iš dalies %	Sutinku %	Visiškai sutinku %
1. Vaikas įgys kompetencijų, būtinų asmeniniam, visuomeniniam ir profesiniam gyvenimui.	Kaimas	0	44,4	19,4	12,5	23,6
	Miestas	0	42,9	16,1	16,1	25,0
2. Įgyjamos kompetencijos turės tiesioginės įtakos sėkmingam vaiko ugdymui formaliojo švietimo sistemoje.	Kaimas	1,2	31,9	20,8	16,7	30,6
	Miestas	3,6	28,6	14,3	21,4	35,7
3. Įgytos kompetencijos padės vaikui tapti brandžia asmenybe, gebančia atsakingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti bendruomenėje, visuomenėje bei įsitvirtinti darbo rinkoje.	Kaimas	0	36,1	15,3	15,3	33,3
	Miestas	4,2	46,4	12,5	14,3	26,8
4. Mokiniai aktyviau dalyvaus bendruomeniniame ir visuomeniniame (politiniame) gyvenime.	Kaimas	1,3	30,6	9,7	18,1	41,7
	Miestas	4,1	23,2	26,8	17,9	32,1
5. Savarankiškos, kryptingai motyvuotos asmenybės gebės kurti bendruomeniškumą skatinančią aplinką ir į ją įtraukti daugiau visuomenės narių.	Kaimas	0	27,8	15,3	22,2	34,7
	Miestas	1,3	33,9	14,3	14,3	37,5
Didėjant darbo rinkoje lengvai prisitaikančių visuomenės narių skaičiui, šalyje mažės nedarbas ir valstybės išlaidos socialinėms išmokoms.	Kaimas	1,2	31,9	18,1	13,9	36,1
	Miestas	1,1	35,7	7,1	10,7	46,4

Padarius darbą visada tikimasi geriausių rezultatų. Neišimtis ir popamokinė veikla. Tačiau siekiant intensyvesnio užimtumo negalima tikėtis greitų rezultatų, tai turi vykti sistemingai per visas veiklas. Jei pedagogai dirbantys popamokinėje veikloje padarė maximumą, tai rezultatai turi būti tokie, kokie numatyti popamokinės veiklos koncepcijoje.

Kaip matyti pateiktoje 10 lentelėje respondentai labai pesimistiški, jie nesutinka su Švietimo ir mokslo ministerijos numatomais popamokinės veiklos rezultatais. Apklaustieji netiki, kad rizikos grupės mokinys lankęs popamokinę veiklą, vėliau galės normaliai prisitaikyti visuomenėje. Tik nedidelė respondentų dalis tiki, kad toks vaikas galės aktyviai dalyvauti visuomenėje ir į ją pritraukti kuo daugiau žmonių.

Toks pedagogų požiūris į rizikos grupės mokinius labai stebina. Jie iš anksto nusistatę prieš tokius mokinius, todėl jų vykdoma veikla jokių gerėjimo rezultatų neparodo. Pirmiausia reikia tikėti, kad bus pasiekti tokie numatomi Švietimo ir mokslo ministerijos rezultatai, tada galima dirbti ta linkme.

Tarp miesto ir kaimo respondentų atsakymų didelių skirtumų nerasta, tik kaime gyvenantys respondentai nemano, kad kompetencijų ugdymas per popamokinę veiklą gali padėti vaikams sėkmingai ugdytis formaliajame ugdyme

11 lentelė

Švietimo ir mokslo ministerijos popamokinės veiklos numatomų rezultatų faktorinė analizė

(KMO=0,64, sklaida 58,4%)

Faktoriaus pavadinimas	Pirminė subskalė	N	Faktorius svoris	Faktoriaus aprašomoji galia (sklaida) %
Sėkmingas integravimasis į visuomenę	Vaikas įgys kompetencijų, būtinų asmeniniam, visuomeniniam ir profesiniam gyvenimui.	3	0,76	24,15
	Įgyjamos kompetencijos turės tiesioginės įtakos sėkmingam vaiko ugdymui formaliojo švietimo sistemoje.		0,57	
	Įgytos kompetencijos padės vaikui tapti brandžia asmenybe, gebančia atsakingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti bendruomenėje, visuomenėje bei įsitvirtinti darbo rinkoje.		-0,53	
Galimybė gerinti ekonominį pagrindą	Mokiniai aktyviau dalyvaus bendruomeniniame ir	2	0,77	19,22

	visuomeniniame (politiniame) gyvenime.			
	Didėjant darbo rinkoje lengvai prisitaikančių visuomenės narių skaičiui, šalyje mažės nedarbas ir valstybės išlaidos socialinėms išmokoms.		-0,57	
Galimybė savarankiškai kurti bendruomenę	Savarankiškos, kryptingai motyvuotos asmenybės gebės kurti bendruomeniškumą skatinančią aplinką ir į ją įtraukti daugiau visuomenės narių.	1	-0,87	15,10

Matoma, kad duomenys faktorinei analizei tinkami (KMO=0,64). Atlikus faktorinę analizę gavome 3 faktorius, pagal kuriuos galime išanalizuoti Švietimo ir mokslo ministerijos numatomus popamokinės veiklos rezultatus.

1. Kaip matyti iš gautų rezultatų pedagogų nuomone, kad vaikai geriau mokysis ir tai padės pagerinti asmeninį gyvenimą, tačiau pedagogai abejoja, kad tokie vaikai galės sėkmingai integruotis į visuomenę.
2. pedagogai tiki, kad mokiniai lankę popamokinę veiklą dalyvaus politiniame gyvenime, juo domės, tačiau nemano, kad lengviau prisitaikys darbo rinkoje.
3. Pedagogai netiki, kad tokie vaikai galės savarankiškai kurti bendruomenes.

12 lentelė

Pedagogo vadybinių funkcijų naudojimas organizuojant popamokinę veiklą (N=128)

Teiginiai	Vietovė, kurioje dirba respondentai	Niekada %	Retai %	Dažnai %	Visada %
1. Sukuriate popamokinės veiklos grupės	Kaimas	2,8	16,7	36,1	44,4
	Miestas	5,4	7,1	44,6	42,9
2. Paskiriate įvairias užduotis rizikos grupės vaikams	Kaimas	11,1	13,9	43,1	31,9
	Miestas	0	17,9	48,2	33,9
3. Patikriniate rizikos grupės vaikų atsakomybę	Kaimas	6,9	9,7	45,8	37,5
	Miestas	3,6	5,4	48,2	42,9
4. Sukuriate būdus rizikos grupės vaikams pabūti popamokinės veiklos „vadovu“.	Kaimas	9,7	5,6	50,0	34,7
	Miestas	7,1	12,5	46,4	33,9
5. Grupėje formuojami bendri tikslai ir	Kaimas	15,3	12,5	45,8	26,4

būdai jiems pasiekti	Miestas	10,7	5,4	42,9	41,1
6. Grupėje suvokiami tikslai, priimami sprendimai kaip būti efektyvia komanda	Kaimas	5,4	5,6	43,1	45,8
	Miestas	7,1	10,7	46,4	35,7
7. Numatote popamokinės veiklos viziją	Kaimas	12,5	5,6	55,6	26,4
	Miestas	5,4	10,7	39,3	44,6
8. Numatote popamokinės veiklos misiją	Kaimas	2,8	15,3	34,7	47,2
	Miestas	5,4	7,1	44,6	42,9
9. Numatote popamokinės veiklos operatyvinius tikslus	Kaimas	16,7	46,9	3,1	33,3
	Miestas	30,4	8,9	44,6	16,1
10. Numatote popamokinės veiklos siekiamas vertybes	Kaimas	8,3	8,3	45,8	37,5
	Miestas	10,7	1,8	48,2	39,3
11. Išanalizuojate buvusią ir esamą situaciją	Kaimas	15,3	42,8	40,2	1,7
	Miestas	10,7	42,5	8,2	28,6
12. Parengiate popamokinės veiklos planą	Kaimas	9,7	2,8	47,2	40,3
	Miestas	10,7	7,1	42,9	39,3
13. Koordinuojate popamokinę veiklą	Kaimas	4,2	54,2	7,2	44,4
	Miestas	0	10,7	39,3	50,0
14. Suderinate mokinius ir užduotis	Kaimas	2,8	9,7	43,1	44,4
	Miestas	3,6	7,1	37,5	51,8
15. Motyvuojate rizikos grupės mokinius	Kaimas	4,2	15,3	34,7	45,8
	Miestas	5,4	7,1	44,6	42,9
16. Teikiate įvairią informaciją	Kaimas	8,3	9,7	43,1	38,9
	Miestas	12,5	1,8	50,0	35,7
17. Sukuriate kontrolės sistemą popamokinėje veikloje	Kaimas	15,3	6,9	44,4	33,3
	Miestas	10,4	8,9	44,6	16,1
18. Kuriate metodus ir standartus, kad galėtumėte įvertinti veiklos kokybę	Kaimas	6,9	9,7	45,8	37,5
	Miestas	3,6	5,4	48,2	42,9
19. Palyginate pasiektus rezultatus	Kaimas	6,9	1,4	52,8	38,9
	Miestas	1,8	5,4	51,8	41,1

12 lentelėje matoma, dauguma apklausoje dalyvavusių pedagogų naudoja visas keturias J. A. F. Stoner, R. E. Freeman, D. R. Gilbert pateiktas vadybos funkcijas (organizavimas, planavimas, vadovavimas, kontrolė) organizuojant popamokinę veiklą rizikos grupės mokiniams. Tik keliose vietose nežymiai išsiskyrė kaimo ir miesto respondentų atsakymai. Kaimo pedagogai nelinkę numatyti veiklos operatyvinių tikslų ir kontroliuoti mokinius popamokinėje veikloje. Į kitus pateiktus teiginius kaimo ir miesto pedagogai atsakė panašiai.

Išanalizavus lentelėje pateiktus duomenis matyti, kad yra tokių pedagogų, kurie netaiko vadybinių funkcijų organizuojant popamokinę veiklą, tačiau jų procentas labai mažas.

**Vadybos funkcijų laikymasis organizuojant popamokinę veiklą rizikos grupės mokiniams
faktorinė analizė
(KMO=0,54, sklaida 79,56%)**

Faktoriaus pavadinimas	Pirminė subskalė	N	Faktorius svoris	Faktoriaus aprašomoji galia (sklaida) %
Veiklos numatymas	Numatote popamokinės veiklos viziją	5	0,71	32,14
	Numatote popamokinės veiklos misiją		0,65	
	Numatote popamokinės veiklos operatyvinius tikslus		0,54	
	Numatote popamokinės veiklos siekiamas vertybes		0,51	
	Kuriate metodus ir standartus, kad galėtumėte įvertinti veiklos kokybę		0,43	
Organizuojama veikla	Sukuriate popamokinės veiklos grupės	4	0,57	21,32
	Paskiriate įvairias užduotis rizikos grupės vaikams		0,51	
	Patikriname rizikos grupės vaikų atsakomybę		0,5	
	Sukuriate būdus rizikos grupės vaikams pabūti popamokinės veiklos „vadovu“.		0,41	
Vadovavimas veiklai	Parengiate popamokinės veiklos planą	5	0,61	26,10
	Koordinuojate popamokinę veiklą		0,54	
	Suderinate mokinius ir užduotis		0,51	
	Motyvuojate rizikos grupės mokinius		0,49	
	Išanalizuojate buvusią ir esamą situaciją		-0,41	

Matoma, kad duomenys faktorinei analizei tinkami (KMO=0,54). Atlikus faktorinę analizę gavome 3 faktorius, pagal kuriuos galime išanalizuoti vadybos funkcijų laikymąsi organizuojant popamokinę veiklą.

1. Kaip matyti pedagogai linkę numatyti popmokinės veiklos eigą, tik numachių ko bus siekiama per popamokinę veiklą galima teigti, kad bus pasiekiami efektyviausių rezultatų.

2. Pedagogai organizuoja popamokinę veiklą, kad ji būtų kuo efektyvesnė.
3. Duomenys rodo, kad nors ir vadovauja pedagogas popamokinei veiklai, tačiau neanalizuoja buvusių ir esamų situacijų.

14 lentelė

Mokyklos pagalba organizuoti popamokinę veiklą (N=128)

Teiginiai	Vietovė, kurioje dirba respondentai	Tikrai ne %	Lyg ir ne %	Lyg ir taip %	Tikrai taip %
1. Sudaromos visos galimybės vaikams pasirinkti norimą popamokinės veiklos kryptį.	Kaimas	6,9	6,9	43,1	43,1
	Miestas	7,1	10,7	46,4	35,7
2. Mokykla turi atitinkamas patalpas vykdyti popamokinei veiklai.	Kaimas	43,1	19,4	13,9	23,6
	Miestas	42,9	16,1	16,1	25,0
3. Mokykla turi priemonių reikalingų popamokinei veiklai.	Kaimas	2,8	15,3	37,5	44,4
	Miestas	5,4	7,1	44,6	42,6
4. Priemonės reikalingas popamokinei veiklai perka mokytojai	Kaimas	11,1	2,8	48,6	37,5
	Miestas	10,7	7,1	42,9	39,3
5. Priemonės reikalingas popamokinei veiklai perka patys vaikai	Kaimas	2,8	15,3	36,1	45,8
	Miestas	5,4	7,1	44,6	42,9
6. Įranga, skirta popamokinei veiklai atitinka standartus.	Kaimas	8,3	8,3	41,7	41,7
	Miestas	8,9	12,5	46,4	32,1
7. Mokykla bendradarbiauja su kitomis popamokinės veiklos įstaigomis.	Kaimas	43,1	19,4	13,9	23,6
	Miestas	42,9	16,1	16,1	25,0
8. Mokykla vykdo įvairius projektus susijusius su prevencija	Kaimas	4,2	15,3	36,1	44,4
	Miestas	5,4	7,1	44,6	42,9
9. Vedami pedagoginiai seminarai	Kaimas	5,6	18,1	31,9	44,9
	Miestas	3,6	8,9	44,9	41,6
10. Organizuojamos popietės klasėse	Kaimas	8,2	9,7	45,8	36,1
	Miestas	3,6	4,5	48,2	42,9
11. Tėvams individualiai teikiama informacija apie rizikos grupės vaikus ir prevencijos galimybes	Kaimas	9,7	2,8	50,0	37,5
	Miestas	10,7	7,1	42,9	39,3
12. Užtikrinamas mokinių dalyvavimas įvairiose prevencinio ugdymo programose	Kaimas	4,2	48,1	34,7	13,1
	Miestas	5,4	47,1	14,6	42,9

Popamokinės veiklos efektyvumu turi rūpintis ne vien pedagogas, tai turi daryti visa mokyklos bendruomenė. Tik nuo mokyklos bendruomenės priklauso ar popamokinė veikla bus įgyvendinti visi pedagogų tikslai. Todėl reikia išsiaiškinti, ar mokykla padeda mokytojams organizuoti popamokinę veiklą ar ne.

Matyti, kad lentelėje pateikti duomenys nėra tenkinantys. Galima pastebėti, kad kaimo ir miesto mokyklų respondentų atsakymai keliuose vietose išsiskyrė. Kaimo mokyklose mokytojai ir mokiniai turi patys nusipirkti priemonių reikalingų popamokinei veiklai. Mieste mokykla pasirūpina, kad mokiniams ir mokytojams nereiktų iš savo lėšų pirkti priemonių. Taip pat pastebima, kad miesto mokyklos turi atskiras patalpas vykdyti popamokinei veiklai, kaimo mokyklos mažiau turi tokių patalpų. Galima teigti, kad miesto mokyklos turi geresnes sąlygas organizuoti popamokines veiklas.

Taip pat pastebima iš pateiktų duomenų, pedagogai nėra tikri dėl vieno ar kitų atsakymo variantų, tai reiškia, kad mokykla ne visada padeda pedagogams organizuoti popamokinę veiklą.

15 lentelė

Mokyklos pagalba organizuojant popamokinę veiklą faktorinė analizė
(KMO=0,61, sklaida 84,71%)

Faktoriaus pavadinimas	Pirminė subskalė	N	Faktorius svoris	Faktoriaus aprašomoji galia (sklaida) %
Mokyklos inventorių skirtas popamokinei veiklai	Mokykla turi atitinkamas patalpas vykdyti popamokinei veiklai.	5	-0,82	36,12
	Mokykla turi priemonių reikalingų popamokinei veiklai.		-0,71	
	Priemonės reikalingas popamokinei veiklai perka mokytojai		0,64	
	Priemonės reikalingas popamokinei veiklai perka patys vaikai		0,61	
	Įranga, skirta popamokinei veiklai atitinka standartus.		0,53	
Mokyklos pagalba organizuojant prevencinę veiklą	Mokykla vykdo įvairius projektus susijusius su prevencija	3	0,64	21,20
	Vedami pedagoginiai seminarai		0,62	
	Užtikrinamas mokinių dalyvavimas įvairiose prevencinio ugdymo programose		0,51	
Vaikų norimos veiklos pasirinkimas	Sudaromos visos galimybės vaikams pasirinkti norimą popamokinės veiklos	1	0,63	14,15

	kryptį.			
Mokyklos bendradarbiavimas	Mokykla bendradarbiauja su kitomis popamokinės veiklos įstaigomis.	2	-0,53	13,24
	Organizuojamos popietės klasėse		0,51	

Matoma, kad duomenys faktorinei analizei tinkami (KMO=0,61). Atlikus faktorinę analizę gavome 4 faktorius, pagal kuriuos galime išanalizuoti popamokinės veiklos tikslus.

1. Norint optimaliai organizuoti veiklą, tam turi būti sudaromos visos sąlygos, tačiau kaip rodo faktorinė analizė, ne visos mokyklos turi pakankamai inventoriaus, kad popamokinė veikla įvykdytu visus pedagogų užsibrėžtus tikslus.
2. Nors ir vykdoma prevencinė veikla mokyklose, tačiau mokinių skaičius juose nedidelis, mokiniai nėra visiškai įtraukti į programas.
3. Dalyvavimas įvairiuose projektuose ir programose nėra priverstinis dalykas, todėl vaikai savo noru gali rinktis norimą veiklą.
4. Mokykla organizuoja susitikimus, su įvairių įstaigų asmenimis, kurie ragina dalyvauti popamokinėje veikloje, tačiau nebendruoja su kitomis įstaigomis, kurios taip pat dalyvauja mokinių popamokinės veiklos ugdyme.

16 lentelė

Popamokinės veiklos pasirenkamieji dalykai (N=128)

		Vietovė, kurioje dirba respondentai	
		Kaimas	Miestas
Dalykiniai būreliai (pvz. istorijos, matematikos ir pan.)	Ne%	48,6	62,5
	Taip%	51,4	37,5
Muzikos	Ne%	72,2	60,7
	Taip%	27,8	39,3
Choreografijos	Ne%	77,8	87,5
	Taip%	22,2	12,5
Teatrinio meno	Ne%	83,3	76,8
	Taip%	16,7	23,2
Dailės	Ne%	73,6	85,7
	Taip%	26,4	14,3
Etnokultūros	Ne%	84,7	91,1
	Taip%	15,3	8,9
Sporto	Ne%	50,0	39,3
	Taip%	50,0	60,7

Turizmo - kraštotyros	Ne%	83,3	80,4
	Taip%	16,7	19,6
Techninės kūrybos	Ne%	83,3	91,1
	Taip%	16,7	8,9
Gamtos - ekologijos	Ne%	73,6	85,7
	Taip%	26,4	14,3
Kita		0	0

Pagrindinės popamokinės veiklos kryptys yra pateiktos Švietimo ir mokslo ministerijos Kolegijos nutarime (1996).

Dauguma išvardintų popamokinės veiklos disciplinų skirti bendriems asmenybės ugdymo uždaviniams įgyvendinti. Kita dalis - gilinti formaliojo ugdymo žinias ir ruošti mokinius aukštosioms studijoms. Tai galima teigti, kad išskiriamos dvi popamokinio ugdymo kryptys:

- Akademini
- Neakademini

Respondentų teigimu, daugiausia rizikos grupė mokiniai renkasi sporto ir gamtos – ekologijos būrelius, tuo tarpu kitos veiklos sritys palyginti mažai lankomos rizikos grupės mokinių. Tai, jog moksleiviai nedalyvauja arba dalyvauja tik tam tikro tipo popamokiniuose užsiėmimuose, galima paaiškinti keliais aspektais:

- Informacijos stoka apie papildomo ugdymo veiklos planus, kaip bus organizuojama popamokinė veikla.
- Tam tikra organizatorių platesnio papildomo ugdymo tikslų (socializacijos prasme) suvokimo stoka. Papildomo ugdymo veiklos formas apsprendžia daugelis faktorių (ugdymo tikslai, moksleivių poreikiai, mokyklos tradicijos). Tikėtina, kad ir patys pedagogai, tariant kiek užaštrintai, yra linkę į „švarias“ papildomo ugdymo formas.

Mokyklos turėtų į šiuos respondentų pasisakymus daugiau lėšų skirti inventoriui, norint, kad ta popamokinė veikla vyktų sklandžiai.

IŠVADOS

1. Išanalizavus literatūrą paaiškėjo, kad vis dar lieka popamokinės veiklos organizavimas aktuali problema pedagogams. Nors ir daug sukurta teisės aktų, tačiau praktika rodo, kad rizikos grupės mokinių skaičius turi Lietuvoje tendenciją augti.
2. Neformalus švietimas nėra griežtai apibrėžiamas ugdymas. Jam būdinga paslankesnė ugdymo tvarka. Pedagogai patys pasirenka darbo metodus ir būdus, numato popamokinės veiklos tikslus.
3. Pagrindiniai mokytojo, organizuojančio popamokinę veiklą, principai dirbant su mokiniais, planingai ir efektyviai organizuoti veiklą, atitinkančią poreikius, tokiu būdu nustatyti ugdymo kryptį bei konkrečius ugdymo būdus ir priemones, kad geriau būtų galima parengti mokinį visam jo asmeniniam gyvenimui.
4. Neformalus, popamokinis ugdymas yra lemiamas ankstyvosios vaiko ir jaunuolio saviraiškos, pozityvių vertybių formavimosi ir socializacijos reiškinys.
5. Pastebėta, kad rizikos grupės mokinių mokyklose vis palaipsniui daugėja, todėl būtina imtis prevencinių būdų, šiam reiškiniui minimalizuoti.
6. Vertinant rizikos grupės vaikų socializaciją kaimo ir miesto mokyklose, pastebėta, kad kaime labiau nori dalyvauti popamokinėje veikloje, negu miesto mokyklose. Galima teigti, kad miesto moksleiviams daro didžiulę įtaką juos supanti kita socialinė aplinka, tame tarpe įvairios kitos asocialios grupės.
7. Atlikus analizę paaiškėjo, kad popamokinės veiklos pagalba galima sumažinti rizikos grupės vaikų skaičių, tačiau tam turi didelės įtakos aplinkiniai veiksniai. Tuo turi rūpintis valstybė, mokykla, pedagogai, tėvai.
8. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad dauguma mokytojų, kurie užsiima popamokine veikla, laikosi neformaliojo ugdymo koncepcijos.
9. Popamokinės veiklos būklė priklauso ir nuo vidinių mokyklos pastangų ir nuo išorinių jėgų. Pirmuoju atveju tyrimo duomenys leidžia teigti, kad labai ribotų finansinių resursų sąlygomis popamokinės veiklos būklė mokyklose yra patenkinama. Kartu dažnai ji dar nėra mokyklose tapusi išsamaus strateginio planavimo objektu. Išorės jėgų požiūriu, kurios yra daugiausia objektyvaus pobūdžio, popamokinės veiklos plėtrą apunkina socialinė moksleivių nelygybė, ribotos valstybės galimybės ateityje ženkliai išplėsti popamokinės veiklos finansavimą. Taigi, popamokinės veiklos tobulinimas yra kompleksinio pobūdžio, - sunku tikėtis iškilusių problemų išsprendimo, jeigu nebus

derinamos vidinės (nuo mokyklos priklausančios) ir išorinės (nuo mokyklos nepriklausančios) priemonės.

10. Pastebėta, kad ne visi pedagogai taiko vadybines funkcijas organizuojant popamokinę veiklą. Tik taikant visas keturias vadybines funkcijas galima pasiekti visų užsibrėžtų tikslų.

11. Nepaisant kokie pedagogų popamokinės veiklos planai, viską nulemia mokyklos bendruomenės pagalba ir turimas inventorių.

12. Išanalizavus literatūrą ir atlikus tyrimą paaiškėjo, jog kaimo ir miesto mokyklose popamokinė veikla yra organizuojama ir pedagogai sutinka, kad tai viena iš pirmųjų ir tinkamiausių būdų rizikos grupių prevencijai.

REKOMENDACIJOS

Pedagogams

Turi formuoti pozityvią klasės bendruomenę, dirbti su rizikos grupės vaikais individualiai ir grupelėse.

Turi tirti, vertinti ir kaupti duomenis apie rizikos grupės mokinius, aiškinantis, kokios priežastys gali lemti popamokinės veiklos nelankymą.

Visi pedagogai organizuojantys popamokinę veiklą turėtų remtis 4 vadybinėmis funkcijomis, tada galima laukti efektyviausių rezultatų.

Mokyklų vadovams

Patartina, kad kiekvienų mokslų metų pabaigoje pedagogai padarytų ataskaitą, kurioje nurodytų kas pavyko, kas nepavyko, ko laukta, ką galėtų keisti. Patartina pasidaryti (SWOT) analizę.

Daugiau mokyklos bendruomenė bendrautų su kitomis įstaigomis, kurios taip pat užsiima panašiai veikla.

Mokyklos turi daugiau dalyvauti įvairiuose projektuose, seminaruose, kuriuose kalbama apie prevenciją.

Mokyklos bendruomenė turi aktyviau bendradarbiauti su tėvais, skatinti jų dalyvavimą įvairiuose renginiuose.

Švietimo skyriui

Tobulintina popamokinių užsiėmimų materialinė bazė. Nors tai nėra griežtai lemianti moksleivių dalyvavimą popamokiniuose renginiuose priežastis, tačiau apsprendžianti jų kokybę.

Švietimo ir mokslo ministerijai

Tobulinti teisės aktus, kurie reglamentuoja pedagogų veiklą su rizikos grupės mokiniais.

LITERATŪRA

1. Adamkevičienė, V. (2007). *Neformalaus pedagogų mokymosi patirties pripažinimo metodika*. Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Mokytojų kompetencijos centras.
2. Adaškevičienė, V., Baltrušaitienė, J., Ušparaitė, O., Žvirdauskas, D., Tarnauskas, K., (2005). *Preveninio darbo grupių mokyklose ir koordinavimo grupių savivaldybėse vertinimas*. Tyrimo ataskaita. interaktyvus] [žiūrėta 2010-01-25]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/Prevenines_veiklos_%20ataskaita_2005_factus_dominus.pdf
3. Anikejeva, N. (1998). *Mokytojui apie psichologinį klimatą mokykloje*. Kaunas: Šviesa.
4. Barkauskaitė, M. (2001). *Paaugliai: sociopedagoginė dinamika: monografija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
5. Barkauskaitė, M. (2001). *Paauglys dabartinėje visuomenėje*. Vilnius: Efrata.
6. Barkauskaitė, M., Indašienė, V., Gaigalienė, M., ir kt. (2004). Nesėkmingo mokinių mokymosi priežasčių tyrimo teoriniai ir empiriniai aspektai. *Pedagogika*. 70, 67-77.
7. Benard, B. (1991). *Resilience education*. Thousand Oaks: Corwin Press.
8. *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*. (2003). [žiūrėta 2010-03-13]. Prieiga per internetą: www.smm.lt/svietimo_bukle/docs//sb/BP-Tyrimo_Ataskaita.pdf
9. *Bendrujų socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai*. [žiūrėta 2010-01-23]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=236284
10. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
11. Dapkienė, S. (2002). *Papildomojo ugdymo formos*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
12. Dereškevičius P., Rimkevičius V., Targamadzė V. (2000). *Mokyklos nelankymo priežastys*. Vilnius: Žuvėdra.
13. Dobranskienė, R. (1996). *Mokyklos gyvenimo tvarkymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
14. Dobranskienė, R. (1997). *Socialinis darbas mokykloje : konferencijos (1996 06 14) medžiaga*. Klaipėda. Klaipėdos universitetas.
15. Dobranskienė, R. (2002). *Mokyklos bendruomenės vadyba*. Šilutė: Prūsija.
16. Dzenuškaitė, S. (1991) *Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas*. Vilnius: PMTI.
17. Farmer, E., Owen, M. (1995). *Child Protection - Private Risks and Public Remedies*: HMSO.

18. Gailienė, D., Bulotaitė, L., Sturlienė N., (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą: Valstybinis leidybos centras.
19. Gučas, A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
20. Ignatavičienė, S., Žukauskienė, R. (1999). *Rizikos grupės vaikai*. Vilnius: Leidybos centras.
21. Ignatavičius, S., Matakaitė, S., Šutinienė, I., Tamošiūnas T. (2003). *Popamokinės veiklos veiksmingumas (tyrimo ataskaita)*. [žiūrėta 2010-02-15]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tr_ataskaita_040303.doc
22. Jacikevičienė, O. Rupšienė L. (1999). *Bendradarbiavimas ir kooperacija ugdant vaikus*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
23. Johnson, L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika: bendrasis požiūris*. Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija.
24. Jovaiša, L. (2003). *Hodegetika : auklėjimo mokslas*. Vilnius: Agora.
25. Juodaitytė, A. (2003). *Socializacija ir ugdymas*. Vilnius: Petro ofsetas.
26. Juodaitytė, A. (2007). *Socialinis ugdymas: vaiko ir šeimos teisių apsauga :IV respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys*. Šiauliai. Šiaulių universiteto leidykla.
27. Kaffemanienė, I. (2004). *Auklėjimo teorija ir metodika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. Kvieskienė, G. (1999). Prevencinės pedagogikos metmenys. *Socialinis ugdymas*. I dalis. Vilnius: Baltijos kopija.
29. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas
30. Kvieskienė, G., Indrašienė, V., Targamadė, V., Valeckienė, D., Merfeldaitė, O., Suboč, V. (2006). *Pedagoginės psichologinės pagalbos mokykloje veiksmingumas (mokyklų psichologų, socialinių pedagogų, specialiųjų pedagogų, mokytojų padėjėjų funkcijos: mokyklose pagal pareigines instrukcijas ir realų darbo turinį)*. [žiūrėta 2009-12-15]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/ppp_mokykl_veiksmingumas.pdf
31. Kvietkienė, G. (2000). *Socialinis ugdymas : straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
32. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
33. *Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas*. [žiūrėta 2010-01-18]. Prieiga per internetą: http://www.skelbimas.lt/istatymai/socialines_paramos_mokiniams_istatymas.htm
34. *Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas, 2007-06-28*. [žiūrėta 2010-02-25]. Prieiga per internetą: www.smm.lt/fit/ti/istatymai.htm
35. LR Švietimo ir mokslo ministro 2004-12-09 įsakymu patvirtintas. *Prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių*

- savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos krypčių aprašas*. [žiūrėta 2010-01-21]. Prieiga per internetą: www.lazdynu.vilnius.lm.lt/Previncinis_darbas_mokykloje.ppt
36. Merkys, G. (1999). Testavimas – socialinių mokslų principas. Metodologinio diskurso projekcija. *Socialiniai mokslai*, 2 (19), p. 7 – 22.
 37. Minkevičiūtė, J., Morozova, G. (2008). Prevencinės veiklos organizavimo mokykloje vertinimas: mokinių požiūris. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. 2 (18), 169 – 175.
 38. Natorp, P. (1910) *Allgemeine Psychologie in Leitsätzen zu akademischen Vorlesungen*. Marburg. N.G. Elwert.
 39. Natorp, P. (2006) *Klassiker der Pädagogik*. [žiūrėta 2009-12-15]. Prieiga per internetą: <http://www.springerlink.com/content/x27j763872838h60/>
 40. *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija*. [žiūrėta 2010-01-25]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/teisine_baze/isakymai.htm?tema=33
 41. Orestein, L. (1989). *Foudations of Education*. Boston.
 42. Petrikenė, Z. (2002). *Vaiko sociokultūrinė raiška*. Šilutė: Putinas.
 43. Pukėnas, K. (2005). *Sportinių tyrimų analizė SPSS programa*. Kaunas: Technologija.
 44. Ramaneckienė, I. (2002). *Papildomasis ugdymas :straipsnių rinkinys, skirtas pradinių ir aukštesniųjų klasių mokytojams*. Šiauliai : Šiaurės Lietuva.
 45. Ramaneckienė, I. (2002). *Papildomo ugdymo šiandiena ir galbūt rydiena*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
 46. Ratkus, J. (2000). *Ugdymas ir popamokinė pasaulio pažinimo veikla :pasaulio pažinimo didaktikos bruožai mažakomplektinėje pradinėje mokykloje*. Šiauliai : K. J. Vasiliausko įmonė.
 47. Robichand, M.G. R. (2007). *Vaikas kenčia pažeminimus mokykloje*. Vilnius: Baltos lankos.
 48. Rupšienė, L. (2000). *Šeimotyros įvadas :studijų knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
 49. Šerkšnas, A. (1940) *Mokyklinė bendruomenė*. Kaunas: Šviesa.
 50. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
 51. *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa*. [žiūrėta 2010-01-25]. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p.doc
 52. *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa*. [žiūrėta 2010-01-15]. Prieiga per internetą: www.smm.lt/svietimo_bukle//pazyma_2006-09-22_OR1-22.doc
 53. *Vaikų sugrąžinimo į mokyklas gairės*. [žiūrėta 2010-01-25]. Prieiga per internetą: [www.smm.lt/teisine_baze/docs/2005-12-14-ISAK-2571\(2\).doc](http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/2005-12-14-ISAK-2571(2).doc)
 54. Vaitkevičius, J. (1982). *Moksleivių mokymosi ir laisvalaikio problemos*. Vilnius: Mokslas.

55. *Valstybinės švietimo strategijos 2003 - 2012 metų nuostatos* [žiūrėta 2010-01-05]. Prieiga per internetą: www.smm.lt/ti/docs/strategija2003-12.doc
56. Werner, E., Smith, R. (1992). *High Risk Children from Birth to Adulthood*. Ithaca and London: Cornell University Press.
57. Божович Л. И. (1995). *Проблемы формирования личности*. Москва-Воронеж.
58. Выготский Л. С. (1999). *Педагогическая психология*. Москва: Педагогика.
59. *Дети риска в центральной и восточной Европе угрозы и надежды*. (1997) UNISEF Региональный мониторинговый доклад.
60. Маркова А. К., Орлова А. Б., Фридман Л. М. (1989). *Мотивация учения и её воспитание у школьников*. Москва
61. Хьелл Л., Зиглер Д. (1997). *Теории личности: Основные положения, исследования и применение*. СПб: Питер Пресс.

PRIEDAI

Gerbiamieji respondentai,

Kviečiu dalyvauti tyrime „**PREVENCIJOS ORGANIZAVIMAS RIZIKOS GRUPĖS MOKINIAMS PER POPAMOKINĘ VEIKLĄ: KAIMO IR MIESTO MOKYKLŲ KONTINGENTŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ**“. Prašau atsakyti į anketos klausimus.

Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto magistrantūros studijų Švietimo vadybos programos II kurso magistrantė - Alina Keinienė
Iš anksto dėkoju už skiriamą laiką ir nuoširdžius atsakymus.

Anketa **anoniminė**, todėl duomenys bus tik statistiškai apibendrinti magistro darbe.

KELETAS KLAUSIMŲ APIE JUS

Jums tinkantį atsakymo variantą žymėkite , kur reikia įrašykite.

1. Lytis: Moteris Vyras
2. Jūsų amžius:.....
3. Nurodykite vietovę, kurioje dirbate
 - Kaimas
 - Miestas

4. Jūsų išsilavinimas	☐ Vidurinis ☐ Aukštesnysis ☐ Nebaigtas aukštasis ☐ Aukštasis neuniversitetinis ☐ Aukštasis universitetinis ☐ Kita.....
-----------------------	---

5. Jūsų pedagoginio darbo stažas (metais).....

6. Mokyklos tipas kurioje dirbate	☐ Pradinė mokykla
	☐ Pagrindinė mokykla
	☐ Vidurinė mokykla
	☐ Gimnazija

7. Jūsų kvalifikacinė kategorija	☐ Mokytojas (a)
	☐ Vyresnysis mokytojas (a)
	☐ Metodininkas (ė)
	☐ Ekspertas (ė)

APIE RIZIKOS GRUPĖS MOKINIUS

Žymėjimo pavyzdys:

	Niekada	Retai	Dažnai	Visada
	.	•	●	⊗

8. Ar sutinkate su šiais teiginiais apie rizikos grupės mokinių elgesį?
(užpildykite kiekvienoje eilutėje)

	Niekada	Retai	Dažnai	Visada
1. Priešinasi suaugusiųjų kontrolei	.	•	●	⊗
2. Nesilaiko mokyklos taisyklių	.	•	●	⊗
3. Provokuoja konfliktus	.	•	●	⊗
4. Siekia įtvirtinti savo nepriklausomybę	.	•	●	⊗
5. Nepagrįstai prieštarauja	.	•	●	⊗
6. Sunkiai sukaupia dėmesį	.	•	●	⊗
7. Nesugeba ilgesnį laiką intensyviai dirbti.	.	•	●	⊗
8. Greitai pavargsta ir išsenka	.	•	●	⊗
9. Trukdo kitiems	.	•	●	⊗
10. Kritikuoja be pagrindo	.	•	●	⊗

	Niekada	Retai	Dažnai	Visada
11. Grasina mokytojams	.	•	●	●
12. Grasina bendraamžiams	.	•	●	●
12. Pakelia toną	.	•	●	●
13. Nervinasi	.	•	●	●
14. Pasižymi nerūpestingumu	.	•	●	●
15. Pasižymi dvasiniu skurdu	.	•	●	●
16. Bėga iš pamokų	.	•	●	●
17. Meluoja, apgaudinėja	.	•	●	●
18. Išsigalvoja nebūtų dalykų, norėdamas išvengti bausmės	.	•	●	●
19. Nepripažįsta suklydęs	.	•	●	●
20. Atmeta pripažintas normas	.	•	●	●
21. Demonstruoja fizinę agresiją	.	•	●	●
22. Gerai orientuojasi įvairiose socialinėse situacijose	.	•	●	●
23. Yra apsukrus, aktyvus, sugeba numatyti, kaip galima sukelti suaugusiųjų gailėstį ir užuojautą	.	•	●	●

9. Mokyklos ir popamokinės veiklos nelankymo priežastys:
(užpildykite kiekvienoje eilutėje)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nežinau	Sutinku	Visiškai sutinku
10. Silpna motyvacija	👎	👎	👉👈	👍	👍
11. Įtemti santykiai su mokytojais	👎	👎	👉👈	👍	👍
12. Blogi santykiai su šeimos nariais	👎	👎	👉👈	👍	👍
13. Neigimas draugų pavyzdys	👎	👎	👉👈	👍	👍
14. Psichologinio ir fizinio nesaugumo jausmas	👎	👎	👉👈	👍	👍
15. Siekimas būti nepriklausomu	👎	👎	👉👈	👍	👍
16. Blogi santykiai su bendraklasiais	👎	👎	👉👈	👍	👍
17. Tėvų išvykimas į užsienį	👎	👎	👉👈	👍	👍
18. Materialiniai veiksniai	👎	👎	👉👈	👍	👍

RIZIKOS GRUPĖS MOKINIŲ POPAMOKINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMAS

10. Jūsų organizuojamos popamokinės veiklos tikslai:
(užpildykite kiekvienoje eilutėje)

	Sutinku	Iš dalies	Nesutinku
7. Suteikti papildomų žinių	☺	☹	☹
8. Išugdyti gerą, kultūringą, protingą vaiką	☺	☹	☹
9. Padėti praleisti laisvalaikį	☺	☹	☹
10. Per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu.	☺	☹	☹
11. Padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.	☺	☹	☹
12. Padėti vaikui sėkmingai veikti visuomenėje	☺	☹	☹

11. Ar Jūsų organizuojamoje popamokinėje veikloje laikomasi šių principų?
(užpildykite kiekvienoje eilutėje)

	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Iš dalies	Pritariu	Visiškai pritariu
7. Popamokinių veiklų pasiūla, skirta mokinių kompetencijoms ugdyti.	👎	👎	👉👉	👍	👍
8. Mokytojai, tėvai ir vaikai yra bendro ugdymosi proceso kūrėjai, kartu identifikuoja poreikius.	👎	👎	👉👉	👍	👍
9. Sudaromos visos sąlygos vaiko kompetencijoms ugdytis per pasirinktą veiklą.	👎	👎	👉👉	👍	👍
10. Siūlomos veiklos ir mokymosi būdai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį, nepriklausomai nuo socialinės padėties.	👎	👎	👉👉	👍	👍
11. Ugdymas individualizuojamas pagal kiekvienam vaikui reikalingą kompetenciją, atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus.	👎	👎	👉👉	👍	👍
6. Vaikai laisvai renkami švietimo tiekėja, tinkamiausias veiklas	👎	👎	👉👉	👍	👍

kompetencijoms ugdyti, dalyvauja jose savo noru ir niekieno neverčiami.					
---	--	--	--	--	--

12. Ar Jūsų organizuojamoje popamokinėje veikloje ugdomos šios rizikos grupės mokinių kompetencijos?

(užpildykite kiekvienoje eilutėje)

Kompetencijos	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies	Sutinku	Visiškai sutinku
22. Ugdomas savęs pažinimas					
23. Ugdomas pasitikėjimas savimi					
24. Ugdomas savęs vertinimas					
25. Ugdoma savianalizė					
26. Ugdoma saviraiška					
27. Ugdoma sveika gyvensena					
28. Ugdoma atsakomybė už savo veiksmus					
29. Ugdomas savarankiškas mokymasis bei informacijos valdymas					
30. Ugdomas informacijos analizavimas bei panaudojimas					
31. Ugdomas mąstymo lankstumas (loginis, kritinis – probleminis, kūrybinis)					
32. Ugdomas bendravimas ir bendradarbiavimas					
33. Ugdomas darbas komandoje					
34. Ugdomas demokratinių struktūrų ir procedūrų išmanymas					
35. Ugdomas sprendimų priėmimas					
36. Ugdomas konfliktų sprendimas					
37. Ugdomas lygių galimybių įsisąmoninimas					
38. Ugdoma ekologinė savimonė					
39. Ugdomos specifinių sričių žinios					
40. Ugdomi gebėjimai, įgūdžiai					

41. Ugdomas supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką					
42. Ugdomas požiūris į veiklos kokybę					

13. Ar sutinkate su šiais Švietimo ir mokslo ministerijos popamokinės veiklos numatomais rezultatais?
(užpildykite kiekvienoje eilutėje)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies	Sutinku	Visiškai sutinku
6. Vaikas įgys kompetencijų, būtinų asmeniniam, visuomeniniam ir profesiniam gyvenimui.					
7. Įgyjamos kompetencijos turės tiesioginės įtakos sėkmingam vaiko ugdymui formaliojo švietimo sistemoje.					
8. Įgytos kompetencijos padės vaikui tapti brandžia asmenybe, gebančia atsakingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti bendruomenėje, visuomenėje bei įsitvirtinti darbo rinkoje.					
9. Mokiniai aktyviau dalyvaus bendruomeniniame ir visuomeniniame (politiniame) gyvenime.					
10. Savarankiškos, kryptingai motyvuotos asmenybės gebės kurti bendruomeniškumą skatinančią aplinką ir į ją įtraukti daugiau visuomenės narių.					
Didėjant darbo rinkoje lengvai prisitaikančių visuomenės narių skaičiui, šalyje mažės nedarbas ir valstybės išlaidos socialinėms išmokoms.					

14. Ar laikotės šių vadybos funkcijų organizuojant popamokinę veiklą rizikos grupės mokiniams?
(užpildykite kiekvienoje eilutėje)

	Niekada	Retai	Dažnai	Visada
20. Sukuriate popamokinės veiklos grupės	.	•	●	●●
21. Paskiriate įvairias užduotis rizikos grupės vaikams	.	•	●	●●
22. Patikrinatė rizikos grupės vaikų atsakomybę	.	•	●	●●
23. Sukuriate būdus rizikos	.	•	●	●●

grupės vaikams pabūti popamokinės veiklos „vadovu“.				
24. Grupėje formuojami bendri tikslai ir būdai jiems pasiekti	.	•	●	●●
25. Grupėje suvokiami tikslai, priimami sprendimai kaip būti efektyvia komanda	.	•	●	●●
26. Numatote popamokinės veiklos viziją	.	•	●	●●
27. Numatote popamokinės veiklos misiją	.	•	●	●●
28. Numatote popamokinės veiklos operatyvinius tikslus	.	•	●	●●
29. Numatote popamokinės veiklos siekiamas vertybes	.	•	●	●●
30. Išanalizuojate buvusią ir esamą situaciją	.	•	●	●●
31. Parengiate popamokinės veiklos planą	.	•	●	●●
32. Koordinuojate popamokinę veiklą	.	•	●	●●
33. Suderinate mokinius ir užduotis	.	•	●	●●
34. Motyvuojate rizikos grupės mokinius	.	•	●	●●
35. Teikiate įvairią informaciją	.	•	●	●●
36. Sukuriate kontrolės sistemą popamokinėje veikloje	.	•	●	●●
37. Kuriate metodus ir standartus, kad galėtumėte įvertinti veiklos kokybę	.	•	●	●●
38. Palyginatė pasiektus rezultatus	.	•	●	●●

15. Dažniausiai pasirenkamos popamokinės veiklos pakraipos (pasirinkite tris variantus).

Jums tinkančius atsakymo variantus žymėkite ☒

1. Dalykiniai būreliai (pvz. istorijos, matematikos ir pan.)	☐
2. Muzikos	☐
3. Choreografijos	☐
4. Teatrinio meno	☐
5. Dailės	☐
6. Etnokultūros	☐
7. Sporto	☐
8. Turizmo – kraštotyros	☐
9. Techninės kūrybos	☐

10. Gamtos – ekologijos	☐
11. Kita veikla (įrašykite)	
.....	

16. Mokyklos pagalba organizuojant popamokinę veiklą:
(užpildykite kiekvienoje eilutėje)

	Tikrai ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai taip
13. Sudaromos visos galimybės vaikams pasirinkti norimą popamokinės veiklos kryptį.				
14. Mokykla turi atitinkamas patalpas vykti popamokinei veiklai.				
15. Mokykla turi priemonių reikalingų popamokinei veiklai.				
16. Priemonės reikalingas popamokinei veiklai perka mokytojai				
17. Priemonės reikalingas popamokinei veiklai perka patys vaikai				
18. Įranga, skirta popamokinei veiklai atitinka standartus.				
19. Mokykla bendradarbiauja su kitomis popamokinės veiklos įstaigomis.				
20. Mokykla vykdo įvairius projektus susijusius su prevencija				
21. Vedami pedagoginiai seminarai				
22. Organizuojamos popietės klasėse				
23. Tėvams individualiai teikiama informacija apie rizikos grupės vaikus ir prevencijos galimybes				
24. Užtikrinamas mokinių dalyvavimas įvairiose prevencinio ugdymo programose				
13. Kita (įrašykite).....				

PATIKRINKITE AR VISKĄ UŽPILDĖTE!!!

DĖKOJU UŽ BENDRADARBIAVIMĄ